

Vyhodnotenie dotazníka Partnerskej dohody na roky 2021-2027

Obsah

1. Inteligentnejšia Európa vďaka presadzovaniu inovatívnej a inteligentnej transformácie hospodárstva.....	4
i) Rozšírenie výskumných a inovačných kapacít a využívanie pokročilých technológií;.....	4
Súčasný stav problematiky	4
Stanovisko Európskej komisie:	4
Výsledky z Partnerského dotazníka:	5
ii) Využívanie výhod digitalizácie pre občanov, podniky a vlády;.....	6
Súčasný stav problematiky	6
Stanovisko Európskej komisie	6
Výsledky z Partnerského dotazníka:	6
iii) Posilnenie rastu a konkurencieschopnosti MSP;.....	7
Súčasný stav problematiky	7
Stanovisko Európskej komisie:	8
Výsledky z Partnerského dotazníka:	8
iv) Rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie....	8
Súčasný stav problematiky	8
Stanovisko Európskej komisie:	8
Výsledky z Partnerského dotazníka:	9
2. Ekologickejšia, nízkouhlíková Európa vďaka presadzovaniu čistej a spravodlivej energetickej transformácie, zelených a modrých investícií, obehového hospodárstva, adaptácie na zmenu klímy a prevencie a riadenia rizika.....	10
i) transformácia, zelené a modré investície, obehové hospodárstvo, adaptácia na zmenu klímy a prevencia a riadenie rizika. podpora opatrení na zvýšenie energetickej efektívnosti;	10
Súčasný stav problematiky	10
Stanovisko Európskej komisie:	10
Výsledky z Partnerského dotazníka:	11
ii) podpora energie z obnoviteľných zdrojov;	12
Súčasný stav problematiky	12
Stanovisko Európskej komisie:	13
Výsledky z Partnerského dotazníka:	13
iii) vývoj inteligentných energetických systémov, sietí a uskladnenie na miestnej úrovni;.....	16
Súčasný stav problematiky	16
Stanovisko Európskej komisie:	16
Výsledky z Partnerského dotazníka:	17

iv) podpora adaptácie na zmenu klímy, prevencia rizika a odolnosti proti katastrofám;	18
Súčasný stav problematiky	18
Stanovisko Európskej komisie:	18
Výsledky z Partnerského dotazníka:	19
v) podpora udržateľného vodného hospodárstva;.....	21
Súčasný stav problematiky	21
Stanovisko Európskej komisie:	22
Výsledky z Partnerského dotazníka:	22
vi) podpora prechodu na obehové hospodárstvo;	24
Súčasný stav problematiky	24
Stanovisko Európskej komisie:	24
Výsledky z Partnerského dotazníka:	24
vii) zvyšovanie biodiverzity, zelenej infraštruktúry v mestskom prostredí a znižovanie znečistenia;	27
Súčasný stav problematiky	27
Stanovisko Európskej komisie:	28
Výsledky z Partnerského dotazníka:	28
3. Prepojenejšia Európa vďaka posilneniu mobility a regionálnej prepojenosti IKT	30
i) rozvoj udržateľnej intermodálnej transeurópskej dopravnej siete;	30
Súčasný stav problematiky	30
Stanovisko Európskej komisie	31
Výstupy z dotazníka	31
ii) rozvoj udržateľnej intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility, podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility;.....	31
Súčasný stav problematiky	31
Stanovisko Európskej komisie	32
Výstupy z dotazníka	32
iii) zlepšenie digitálnej pripojiteľnosti.	33
Súčasný stav problematiky	33
Stanovisko Európskej komisie	34
Výstupy z dotazníka	34
4. Sociálnejšia Európa vďaka vykonávaniu Európskeho piliera sociálnych práv	36
i) Zvyšovanie účinnosti pracovných trhov a prístup ku kvalitnému zamestnaniu rozvíjaním sociálnej inovácie a infraštruktúry;	36
Súčasný stav problematiky	36
Rámec európskych a národných cieľov politiky súdržnosti:.....	36
Výsledky z Partnerského dotazníka:	37
ii) Zlepšenie prístupu k inkluzívnym a ku kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním infraštruktúry;.....	38
Súčasný stav problematiky	38
Rámec európskych a národných cieľov politiky súdržnosti:.....	38

Výsledky z Partnerského dotazníka:	39
iii) Zvyšovanie sociálno-ekonomickej integrácie marginalizovaných komunit, migrantov a znevýhodnených skupín pomocou integrovaných opatrení vrátane bývania a sociálnych služieb; ..	40
Súčasný stav problematiky	40
Rámec európskych a národných cieľov politiky súdržnosti:.....	41
Výsledky z Partnerského dotazníka:	41
5. Európa bližšie k občanom vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja mestských, vidieckych a pobrežných oblastí a miestnych iniciatív	46

1. Inteligentnejšia Európa vďaka presadzovaniu inovatívnej a inteligentnej transformácie hospodárstva

V 90-tych rokoch sa na Slovensku etabloval model medzinárodnej konkurencie založený na nízkych mzdách a nízkych daniach. Tento model umožnil pritiahnúť zahraničné investície a naštartovať dynamický hospodársky rast. Tento model však nie je dlhodobu udržateľný. Slovensko prechádza do novej fázy demografického, sociálneho a ekonomického vývoja. Aby sa tento prechod podaril, slovenské firmy budú musieť prejsť na konkurenčný model, ktorý uplatňujú firmy v EÚ15: investovať do nových technológií a inovácií. Technologické, ale aj organizačné a marketingové inovácie sú jediným spôsobom ako čeliť nedostatku ľudí, zvyšovať mzdy a cez vyšší výber daní z odvodov zabezpečiť udržateľnosť sociálnych služieb štátu. Slovenské firmy dnes vydávajú na výskum a vývoj len 0,3% HDP, čo je jedna z najnižších hodnôt v EÚ¹. Malé podniky môžu na trhu súťažiť inováciou svojich produktov alebo výrobných procesov. V Česku napríklad ročne inovuje 31% malých a stredných podnikov, v Rakúsku 38%, no na Slovensku len 18%².

i) Rozšírenie výskumných a inovačných kapacít a využívanie pokročilých technológií;

Súčasný stav problematiky

V predošlých programových obdobiach boli vykonané značné investície do technologických transferov, podpory aplikovaného výskumu a do výstavby špecializovaných univerzitných vedeckých parkov a výskumných centier (UVP a VC). Hodnotenie efektov týchto intervencií naznačilo, že zatiaľ nedošlo k prechodu k ekonomike založenej na výskume a inováciách. Podpora v novom programovom období by sa mala sústreďovať na rozvoj inovačných aktivít rôznych aktérov v určených perspektívnych doménach, resp. sektoroch, ktoré budú rozvíjané na systémovej báze. Budú podporované centrá transferu technológií a špecializované inkubátory, poskytovanie služieb v prospech rozvoja start-up a spin-off firiem, rozvoj ľudských zdrojov a zdieľanie skúseností a aplikovaných prístupov, ako aj tvorba nástrojov prepájajúcich UVP a VC a podniky. Budúca podpora UVP a VC by preto mala stimulovať spoluprácu s podnikateľskými subjektami ako aj umožniť lepšie prepojenie s materskými organizáciami a zhodnotenie ich potenciálu. Podpora sieťovania podnikov a verejných organizácií a ich UVP a VC súčasne zabezpečí aj lepšie podmienky udržateľnosti veľkých výskumných infraštruktúr. Na lepšie využitie existujúcich kapacít je potrebné podporiť zapojenie niektorých technologicky unikátnych UVP a VC do ESFRI a pripraviť schémy vedeckej spolupráce zamerané na mobilitu pracovníkov a na využitie veľkých infraštruktúr. Tieto projekty môžu byť podporené z EŠIF, iných komunitárnych programov (COSME, H2020) a národných zdrojov. Národné zdroje by mali zabezpečiť financovanie prevádzkových nákladov UVP a VC.

Projekty spolupráce by okrem podpory kľúčových odvetví slovenskej ekonomiky mali prispievať aj k riešeniu vybraných závažných celospoločenských problémov a to najmä v oblasti zdravia obyvateľstva, zdravého životného prostredia a zdravého starnutia populácie a technologickej transformácie priemyslu.

Stanovisko Európskej komisie:

Slovensko dosiahlo obmedzený pokrok pri zlepšovaní výsledkov v oblasti výskumu a inovácií, pričom plnenie cieľov týkajúcich sa výdavkov na výskum a vývoj je pod priemerom EÚ. Vysoko prioritné investície sú určené s cieľom rozšíriť výskumné a inovačné kapacity a využívanie moderných

¹ Eurostat (2018): Intramural R&D expenditure (GERD) by sectors of performance (rd_e_gerdtot)

² DG Growth (2018): European Innovation Scoreboard 2018

technológií, a najmä posilniť výsledky v oblasti inovácie a rast produktivity prostredníctvom identifikácie oblastí inteligentnej špecializácie na základe vnútroštátnych a regionálnych potrieb a potenciálu s cieľom:

- *zvýšiť atraktivnosť, efektívnosť a konkurencieschopnosť systému v oblasti výskumu a inovácií a zároveň podporiť konsolidáciu a udržateľnosť celého výskumu, konkrétne stabilizáciu infraštruktúry a vytváranie stimulov na prilákanie a udržanie kvalifikovaných výskumných pracovníkov v oblastiach inteligentnej špecializácie a podporiť mladých výskumníkov,*
- *budovať kapacity na posilnenie spolupráce medzi podnikmi a akademickým svetom a zároveň mobilizovať transfer vedomostí a technológií a posilniť výskumné kapacity v priemyselných odvetviach,*
- *podporiť nadnárodne, cezhraničné a/alebo makroregionálne koordinované financovanie výskumu a inovácií,*
- *podporiť internacionalizáciu malých a stredných podnikov s cieľom využiť nové obchodné príležitosti,*
- *posilniť investície podnikov do výskumu a inovácií a zlepšiť vytváranie sietí, spoluprácu a výmenu skúseností medzi výskumnými pracovníkmi z akademických pracovísk a spoločnosťami.*

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Najčastejšie uvádzaným problémom je „nedostatočná intenzita výdavkov na výskum a vývoj“, a to najmä v podnikovom sektore. Súvisiacim problémom je kvalita výskumu („Slovensku chýbajú „špičkové výskumné pracoviská v akademickom prostredí“) a nedostatočný transfer poznatkov do praxe. Dôsledkom je „slabá konkurencieschopnosť výrobných podnikov“ a „nízka inovatívnosť malých a stredných podnikov“. „Slovensko sa umiestňuje na posledných miestach rebríčku Innovation Scoreboard. Vážnym problémom je nízka konkurencieschopnosť hospodárstva: „Slovensko je v súčasnosti nastavené na produkciu, ktorá súvisí s nízkou cenou práce, budeme potrebovať to zmeniť na iný model, aby sme poskytovali niečo, čo iné krajiny nemajú“. „Slovensko nemá kritickú masu investícií do dlhodobých projektov zameraných na aplikovaný výskum (R&D) s vysokou pridanou hodnotou generovanou na území Slovenska“. Osobitným problémom je slabá spolupráca vedeckovýskumných pracovníkov so zahraničným výskumným sektorom. Mnohí respondenti uvádzali problémy s efektívnosťou podpory procesným nastavením čerpania EŠIF.

Na riešenie uvedených problémov participantí navrhovali najmä tieto aktivity:

- Podporovať vznik a rozvoj priemyselných výskumno-vývojových centier, ako prvku podporujúceho dlhodobú udržateľnosť priemyslu na Slovensku.
- Podporiť menší počet pracovísk, aby mohli získať ľudí aj zo zahraničia a tak sa dostať na nadkritickú masu vo výskume a vývoji
- Zapájanie vedecko-výskumných subjektov do Európskeho výskumného priestoru, do implementácie makroregionálnych rozvojových stratégií (Stratégia EÚ pre Dunajský región) a do programu Horizont Europe. Lepšie a efektívnejšie využitie VaV (predovšetkým vo veku: 28-35 rokov) kapacít - vedecké parky, technologické centrá.
- Zavedenie špeciálneho vízového režimu pre zahraničných expertov zamestnaných v týchto strategických R&D projektoch
- Vytvoriť schémy pre podporu internacionalizácie štúdiá a pritiažnutia špičkových vedcov zo zahraničia.
- Zavedenie transparentného balíka nástrojov na pritiažnutie investícií zameraných na dlhodobý priemyselný výskum v oblasti informačných technológií (napr. kombinácia investičného úveru, "equity financing", grantové schémy reflektujúce výšku a časovú os daného projektu) s jasnými podmienkami a povinnosťami pre žiadateľa (napr. povinnosť zapojenia sa do procesu akademického výskumu, vyučovacieho procesu, spolupráca so SAV a/alebo inovačnými hubmi)

- Vytvoriť v novom programovom období v rámci relevantného operačného programu priestor na realizáciu podpory v oblasti ochrany a komercializácie duševného vlastníctva ako výsledku vedecko-výskumnej činnosti na lokálnej i celonárodnej úrovni. Rozvíjať a zlepšovať oblasť patentového práva a ochrany duševného vlastníctva. Sprehľadňovať príslušnú pro-inovačnú legislatívu.
- Podporiť iniciatívy, ktoré môžu generovať veľké projekty a dosiahnuť motiváciu pre podnikateľov spájať sa s inštitúciami VaVaI - musia existovať nástroje pre motiváciu podnikateľov hľadať riešenia svojich problémov v takýchto inštitúciách, typu inovačné voučre (MH SR) alebo kreatívne voučre (SIEA).
- Podpora inovatívnych klastrov, medzi firmami a univerzitami.
- Zvýšiť investície do „zeleného výskumu“ - podporovať R&D pre obhospodárstvo, podporiť výskum a vývoj recyklačných technológií nielen v oblasti komunálneho odpadu, ale aj priemyselného odpadu, ako aj inovácie v oblasti technológií a nakladania s odpadom, podporiť projekty zamerané na náhradu výrobkov vyrábaných na fosilnej báze výrobkami vyrobenými na biologickej báze z obnoviteľných surovín. Podpora výskumných projektov na sledovanie uhlíkovej stopy, podpora projektov na sledovanie a vyhodnotenie globálnych dopadov rôznych prísnych ekologických noriem v rôznych častiach sveta.
- Podpora projektov orientovaných na problematiku optimalizácie výrobných technológií a ich postupnú náhradu inteligentnými výrobnými technológiami, podpora vývoja inteligentných výrobkov a podpora budovania inteligentnej infraštruktúry, inteligentných domácností, inteligentných miest atď.
- Implementovať projekty na stabilizáciu infraštruktúry a vytváranie stimulov na prilákanie a udržanie kvalifikovaných výskumných pracovníkov v oblastiach inteligentnej špecializácie.

ii) Využívanie výhod digitalizácie pre občanov, podniky a vlády;

Súčasný stav problematiky

V oblasti IKT a vytvárania elektronických služieb verejnej správy došlo k vybudovaniu kvalitnej infraštruktúry na celom území štátu. Prínosom pre obyvateľov bolo zabezpečenie dostupnosti služieb v regiónoch, kde občania musia viac cestovať za službami verejnej správy. Toto je umocnené tým, že zároveň ide o regióny, ktoré majú najvyššiu nezamestnanosť a najnižší HDP na obyvateľa. Pridanou hodnotou boli synergické efekty digitálnych služieb štátu v oblasti aktívnych opatrení na trhu práce, sociálnych dávok, sociálnej pomoci a pomoci v hmotnej núdzi, ako aj v oblasti zdravotníctva (e-Health). Bude podporená digitálna transformácia podnikov s cieľom ich presadenia na jednotnom trhu.

Stanovisko Európskej komisie

- *zvýšiť využívanie informačných a komunikačných technológií v malých a stredných podnikoch vrátane podpory infraštruktúr a služieb,*
- *zvýšiť kvalitu a účinnosť poskytovania elektronických služieb s prihliadnutím na regionálne rozdiely a uprednostňovanie zaostávajúcich regiónov,*
- *spolupracovať so susednými krajinami pri vývoji vzájomne uznávaných elektronických služieb,*

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Spoločne uvádzaným problémom je „nízka úroveň digitalizácie slovenského hospodárstva a podnikov“ a „komplikovanosť digitálnej komunikácie firiem a občanov so štátom“. „Občania SR v privátnom živote málo využívajú elektronické služby verejnej správy“. Osobitným problémom je „zaostávanie Slovenska v implementácii a plošnom využití digitalizácie v zdravotníctve“

Na riešenie uvedených problémov účastníci navrhovali najmä tieto aktivity:

- Podpora projektov zameraných na vzdelávanie zamestnancov verejnej správy v oblasti digitálnych vedomostí a zručností.
- Podpora projektov zameraných na zmenu systému identifikácie klienta, prechod od čítačky a občianskeho preukazu s čipom k mobilným aplikáciám a ďalším zjednodušeným riešeniam vo všetkých informačných systémoch verejnej správy.
- Podpora projektov so zameraním na využitie prvkov umelej inteligencie v elektronických službách verejnej správy.
- Podpora projektov na zavedenie elektronickej platby u všetkých transakčných eGov služieb.
- Využívanie technológie blockchain vo verejnej (napr. zavedenie „smart kontraktov“). Podpora využitia umelej inteligencie v rozhodovaní verejnej správy a pri poskytovaní služieb (napr. podpora CRM – Citizen Relations Model, multikanálová komunikácia, zavádzanie chatbotov do poskytovania služieb).
- Podpora projektov zameraných na monitorovanie a vyhodnocovanie potrieb trhu práce v reálnom čase, tvorbou informačných platforiem, tvorbou a podporou inovácie katalógov profesií a povolání.
- Podpora projektov, ktoré smerujú k informovanosti občanov a odbornej verejnosti o cieľoch, oblastiach, benefitoch a otázkach bezpečnosti digitalizácie zdravotníctva
- Podporiť spoluprácu MSP, výskumného sektora a silových rezortov na riešenie analytických nástrojov na odhaľovanie kybernetických útokov alebo hrozieb
- Vytvorenie ekosystému slovenských Digitálnych inovačných hubov (DIHs) a podpora ich činnosti.
- Podpora vývoja a aplikácie mobilných aplikácií elektronickeho zdravotníctva. Dlhodobé smerovanie zdravotnej starostlivosti k personalizovanej medicíne v plnej miere využíva mobilné inteligentné zariadenia s používaním mobilných aplikácií.
- Implementovať pilotné projekty zamerané na aplikáciu digitálnych technológií (vrátane umelej inteligencie) v MSP. Pilotné projekty by mali obsahovať aj mentoring a transfer know-how zo zahraničia
- Podporiť projekty a iniciatívy zamerané na umelú inteligenciu, veľké dáta a superpočítače. Pomôže, ak ich stratégiu a spoločné záujmy zastreší jedna aliancia, ktorá bude nielen partnerom pre verejnú správu, ale aj pre organizácie v rámci EÚ (podobne, ako sa to stalo v prípade Slovenskej aliancie pre batérie", ktorá má za úlohu zastrešiť viaceré iniciatívy venujúce sa elektromobilite.

iii) Posilnenie rastu a konkurencieschopnosti MSP;

Súčasný stav problematiky

Rozvoj malých a stredných podnikov (MSP) bol v predchádzajúcom programovom období podporovaný najmä s cieľom zníženia technologického zaostávania. V aktuálnom programovom období je podpora MSP súčasťou rôznych prístupov, ktoré teoreticky zabezpečujú širokú škálu možností. Ich reálna implementácia je však spojená s vysokým administratívnym zaťažením. Aj napriek predchádzajúcej podpore stále pretrvávajú technologické zaostávanie sektora MSP, ktoré bude potrebné prekonať, pričom podpora bude zohľadňovať implementáciu konceptu 4. priemyselnej revolúcie a digitálnej transformácie.

Cieľom podpory bude vytvoriť podmienky pre napojenie MSP na globálne hodnotové reťazce a jednotný európsky trh. Špeciálna pozornosť bude venovaná rýchlo rastúcim firmám, high-tech sektorom s perspektívou presadenia na jednotnom trhu, ale aj na tretích trhoch. Konkurencieschopnosť MSP bude posilnená podporou budovania integrovaných klastrov a ich napojením na globálne hodnotové reťazce. Podpora bude zahŕňať aj systémovú podporu rozvoja inovatívnych start-up firiem.

Stanovisko Európskej komisie:

Malé a stredné podniky nie sú hybnou silou slovenského hospodárstva a inteligentná špecializácia je ešte stále iba na začiatku. Potreby vysoko prioritných investícií sú určené s cieľom posilniť rast a konkurencieschopnosť malých a stredných podnikov, a najmä:

- *podporovať spoločnosti, aby sa dostali na vyšší stupeň globálneho hodnotového reťazca, zvyšovať produktivitu, budovať ekosystém sieťovania podnikov a vzájomnej klastrovej spolupráce,*
- *rozširovať výskumné a inovačné kapacity malých a stredných podnikov podporou rozvoja a zavádzaním nových obchodných modelov, prijatím nových a vznikajúcich technológií a poskytovaním moderných obchodných služieb malým a stredným podnikom.*

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Najčastejšie uvádzaným problémom je „nízka inovačná výkonnosť a technologická úroveň MSP“ a tiež „slabá aktivita MSP v oblasti aplikovaného výskumu a vývoja“. Participanti ako problém uvádzali aj „slabú podporu pre začínajúce MSP“.

Na riešenie uvedených problémov participanti navrhovali najmä tieto aktivity:

- Podpora projektov spolupráce MSP s výskumnými organizáciami v oblasti materiálového výskumu, zavádzaní inovatívnych technológií, designe výrobkov, výrobe prototypov výskumného sektora v MSP, robotizácii a IKT
- Podporovať sieťovanie MSP s veľkými podnikmi (vrátane multinacionálnych).
- Podpora vytvárania spin-offov a start-upov v širšej a komplexnejšej miere ako je tomu doteraz. Na Slovensku je potrebné vybudovať/vytvoriť viac zdrojov pre využívanie takých riešení ako je Fond rizikového kapitálu – Národný holdingový fond s.r.o. riadený SBA. Zároveň je treba redizajnovvať Inovačný fond MH SR, ktorý je svojim objemom zdrojov zanedbateľným hráčom a mechanizmus podpory je zaujímavý len ako doplnok iných riešení.
- Zlepšiť dostupnosť finančných a iných zdrojov pre MSP. Prehodnotiť výšky intenzity pomoci pre malých a začínajúcich MSP, ktorí nemajú dostatočný kapitál na pokrytie vlastných zdrojov
- Vytvoriť schému na odporu obstarania intelektuálnych aktív v podnikoch, resp. technológií na báze automatizácie a digitalizácie.

iv) Rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie.

Súčasný stav problematiky

Intervencie zamerané na posilnenie výskumu a inovácií zvýšili produktivitu práce, a vytvárali vysokokvalifikované pracovné miesta. Tieto intervencie vytvárali synergické efekty s intervenciami zameranými na energetiku, životné prostredie, zdravotníctvo a školstvo. Štrukturálne reformy (spolufinancované z národných zdrojov) pomôžu rozvíjať zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie. Z tohto dôvodu bude podporovaná klastrová spolupráca, v rámci ktorej bude možné identifikovať potreby rozvoja špecifických zručností odvetví a sektorov podporujúcich inteligentnú špecializáciu. Zručnosti budú prispievať k priemyselnej transformácii sektorov a odvetí, ako aj regiónov v transformácii.

Stanovisko Európskej komisie:

Rozvoj bude dosiahnutý prepojením na cieľ Zlepšenie prístupu v oblasti odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním infraštruktúry.

Nedostatok pracovnej sily vedie k nepomeru medzi existujúcimi a požadovanými zručnosťami. Potreby vysoko prioritných investícií sú určené s cieľom rozvíjať zručnosti pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie, a najmä:

- *poskytnúť podnikom a výskumným inštitúciám nástroje na adaptáciu a rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie,*
- *zabezpečiť odbornú prípravu a rekvalifikáciu pre oblasti inteligentnej špecializácie na všetkých úrovniach malých a stredných podnikov a budovanie potrebných administratívnych kapacít s osobitným dôrazom na digitálne zručnosti,*
- *zlepšiť praktický prístup v odbornom vzdelávaní a príprave, systéme vyššieho vzdelávania, zároveň podporovať prepojenia medzi školami a podnikmi zohľadňujúc skúsenosti získané v rámci iniciatívy Catching-up Regions (Dobiehajúce regióny) v Prešovskom kraji,*

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Najčastejšie uvádzaným problémom je nedostatok ľudských zdrojov. „Na stredných školách chýbajú učitelia teoretických aj praktických predmetov pre nové vznikajúce povolania a odbory priemyslu a už vôbec nie pre budúce povolania, hlavne technických odborov. Vážnym problém je aj „nedostatok kvalitných ľudských zdrojov pre výskum a vývoj“. Participanti zdôrazňovali nutnosť vykonať „transformáciu školského systému vrátane systému financovania tak, aby bol schopný pružne reagovať na potreby hospodárstva a generoval dostatok kvalifikovaných odborníkov.

Na riešenie uvedených problémov participanti navrhovali najmä tieto aktivity:

- Podporovať projekty na prípravu digitálneho učiva pre vyššie ročníky základných škôl a pre stredné školy.
- Vytvoriť systém poskytovania školení, tréningov, kurzov, celoživotného a formálneho vzdelávania, rekvalifikácií a iných foriem odbornej prípravy s cieľom zlepšenia pokročilých digitálnych zručností.
- Zaviesť povinnú maturitu z matematiky
- Podporiť projekty vysokých škôl, vrátane súkromných na akreditovanie a zavedenie predmetov aj celých špecializácií zameraných na digitalizáciu spoločnosti.
- Zmena hodnotenia vysokých škôl. Okrem štandardných akademických výstupov (študent a publikácie) pridať váhu smerom k trhovej realizácii výstupov.
- Motivovať študentov (napr. 4 a 5 ročník) technických odborov k súbežnému „Doplnkovému pedagogickému štúdiu“ a zabezpečenie zmysluplnej pedagogickej praxe . Podpora spolupráce VŠ a strednej školy
- Vytvoriť schémy podpory výskumníkov v IKT - "doplatiť" im (najmä mladým do 40 rokov) aspoň čiastočne rozdiel, ktorý je medzi platom v akademickom prostredí a v priemysle.
- Vytvoriť efektívne schémy na podporu firiem, ktoré spolupracujú s univerzitami napr. zaplatením časti nákladov na personálne zabezpečenie výskumu akademickými pracovníkmi (najmä doktorandi a ich školitelia). Inšpiráciou môže byť napr. francúzsky program CIFRE, v rámci ktorého štát preplatí až polovicu nákladov na doktoranda.
- Zatraktívniť doktorandské štúdium.
- Podpora medzinárodných postdoktorandských pozícií.
- Uvoľniť podmienky pre imigráciu študentov VŠ a doktorandov z tretích krajín a aktívne takýchto ľudí lákať na Slovensko, napríklad štipendiami a výhodnými podmienkami pre udelenie trvalého pobytu a občianstva.

2. Ekologickejšia, nízkouhlíková Európa vd'aka presadzovaniu čistej a spravodlivej energetickej transformácie, zelených a modrých investícií, obehového hospodárstva, adaptácie na zmenu klímy a prevencie a riadenia rizika

i) transformácia, zelené a modré investície, obehové hospodárstvo, adaptácia na zmenu klímy a prevencia a riadenie rizika. podpora opatrení na zvýšenie energetickej efektívnosti;

Súčasný stav problematiky

Energetická produktivita (ako pomer HDP v stálych cenách k roku 2005 a hrubej domácej spotreby energie v danom roku) na Slovensku medzi rokmi 2000 – 2015 mala nárast o 104,4 %. Klesala energetická náročnosť podľa konečnej energetickej spotreby, najviac v sektore priemyslu (o 66,6 %). Aj keď sa nedá oddeliť vplyv outsourcingu a dovozu, hodnotenia ukazujú, že investície do nových technických a výrobných zariadení podporené EŠIF mali silný vplyv hlavne v sektore MSP. Do roku 2015 klesla energetická náročnosť v sektore domácností o 36,0 %. Zvyšovanie energetickej efektívnosti verejných budov a podpora úspor v domácnostiach boli jedným z úspešných komponentov financovania a podpory z EŠIF. Podľa výsledkov hodnotenia mali projekty motivačný efekt aj pre súkromnú sféru. Budúca podpora priemyslu by mala byť koordinovaná s opatreniami na mitigáciu v oblasti zmeny klímy. Možnosti ponúka ja kombinácia zdrojov EŠIF s nástrojmi Slovak Investment Holdingu a zdrojmi Európskej investičnej banky, ktoré majú potenciál zvyšovať úspory energie. Zlepšovanie tepelno-technických parametrov v priemysle je pozitívnym trendom. Predpoklad, že do roku 2020 bude zateplená polovica existujúcich budov ale nie je indikovaný relevantnými údajmi. Hlavnou výzvou je koordinácia na lokálnej úrovni, založená na kvalitnom audite situácie, plánovaní a implementácii opatrení zameraných na komplexné lokálne prístupy. Lokálne nízko-uhlíkových stratégie by mali dostať prioritu ako východiskový prístup ku znižovaniu emisií. Skúsenosti z praxe a iných krajín poukazujú na dôležitosť toho, aby nešlo o formálne dokumenty, ale lokálne ukotvené stratégie, „spolu vlastnené“ samosprávou a ďalšími priamymi aktérmi.

Stanovisko Európskej komisie:

Európska komisia poukazuje na to, že Slovensko má jedno z energeticky najnáročnejších hospodárstiev v EÚ. Poukazuje preto na potrebu vysoko prioritných investícií s cieľom podporovať opatrenia energetickej efektívnosti a energiu z obnoviteľných zdrojov, ako aj rozvíjať inteligentné energetické systémy, rozvodné siete a uskladňovanie na miestnej úrovni. Zlepšiť energetickú hospodárnosť vo verejných a obytných budovách a malých a stredných podnikoch je v tejto perspektíve hlavná priorita.

Stanoviská ministerstiev a centrálnych organizácií identifikujú podporu znižovania energetickej náročnosti priemyslu a verejného sektora ako hlavný prístup ku zníženiu konečnej energetickej spotreby v priemysle ako aj spotreby energie pri prevádzke verejných budov, vrátane budov ústredných orgánov štátnej správy. V nadväznosti na zníženie potreby tepla v priemysle a najmä pri prevádzke budov bude nevyhnutné paralelne podporovať optimalizáciu zariadení na výrobu tepla, vrátane zvyšovania účinnosti distribúcie tepla a postupného prechodu na účinné systémy zásobovania teplom.

Hlavným referenčným dokumentom, ku ktorému referujú tak ministerstvá, ako aj respondenti prieskumu je Envirostratégia 2030. Podľa tohto dokumentu: „Verejné zdroje v oblasti energetiky budú smerovať vo väčšej miere práve do nákladovo efektívnych oblastí energetickej efektívnosti výstavby a bývania. Základom bude podpora významnej a hĺbkovej obnovy budov. Budú zabezpečené dostatočné zdroje na dodržanie záväzkov v oblasti energetickej efektívnosti, vrátane komplexnej obnovy budov.

Podpora nových finančných nástrojov umožní vyšší podiel súkromného financovania na dosahovaní cieľov v oblasti energetickej efektívnosti, napr. formou koncesíí, delegovanej správy, garantovanej energetickej služby (EPC).“

Medzi podporné opatrenia by mala patriť podpora úspory energie v podnikoch prepojená s modernizáciou výrobných procesov a zavádzaním progresívnych technológií, podpora obnovy existujúcich verejných budov s cieľom znižovať ich energetickú náročnosť, vrátane inštalácie inteligentných systémov merania a riadenia pre optimalizáciu spotreby energie pri prevádzke budov. Popri úsporách tepla v zimných mesiacoch ide aj o znižovanie energetickej náročnosti budov v letných mesiacoch. V súvislosti s adaptáciou na zmenu klímy bude predmetom podpory modernizácia a rozširovanie infraštruktúry zásobovania teplom s dôrazom na nízkoemisné technológie, zvyšovanie účinnosti pri výrobe tepla alebo kombinovanej výrobe elektriny a tepla, zvyšovanie účinnosti distribúcie tepla a postupný prechod na účinné systémy zásobovania teplom, vypracovanie energetickej auditov pre organizácie verejnej správy a MSP, vrátane zabezpečenia prevádzkových meraní spotreby energie.

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Najčastejšie uvádzaným problémom je absencia systémových nástrojov a opatrení, prostredníctvom ktorých by štát výrazne zvýšil motiváciu na strane podnikov, štátnych a verejných subjektov k realizácii opatrení na znižovanie energetickej náročnosti. Existujúce opatrenia na podporu energetickej efektívnosti v sektore priemyslu a verejného sektora nie sú využívané a implementované v dostatočnej miere. Chýba systémový prístup k implementácii, ktorý je navyše u existujúcich opatrení sprevádzaný aj výraznou administratívnou náročnosťou.

Podľa respondentov mnohé podniky z viacerých dôvodov rezignovali na aktuálne nastavený systém postavený na pridelovaní dotácií zo štrukturálnych fondov. Bude potrebné hľadať inovatívne spôsoby ako v podnikoch oživiť alebo nanovo vybudovať záujem o znižovanie nákladov a tým zvyšovanie konkurencieschopnosti aj prostredníctvom realizácie opatrení znižujúcich energetickú náročnosť. Obnova verejných budov má byť prioritou ale aj potrebou plnenia cieľa EU podľa článku 5 smernice 2012/27/EU o energetickej efektívnosti. Ročne sa musí dosiahnuť úspora energie vo výške aspoň cca 960 GWh.

Ďalšími oblasťami na ktoré by sa mala PD zamerať a podporiť cielenie intervencií a opatrení boli:

- Absencia systémového prístupu k identifikácii potenciálu úspor energie v priemysle, verejnom sektore, sektore budov a dopravy a tiež dôvodov, ktoré predstavujú hlavné bariéry pri snahe o zvyšovanie energetickej efektívnosti.
- Problematika kapacít SIEA - V súčasnosti funguje SIEA skôr ako administratívna entita zameraná najmä na implementáciu a spracovanie výziev na základe operačných programov. Pokiaľ ide o tú časť implementácie opatrení energetickej efektívnosti, ktorá nesúvisí s administratívnou činnosťou je SIEA (aj v porovnaní s inými členskými štátmi - Fínsko, Írsko...) výrazne poddimenzovaná.
- Priemysel - energetické audity sú realizované len v časti veľkých podnikov. Dôvodom je, že veľké podniky neboli zatiaľ identifikované. Audit bol realizovaný len v podniku, ktorý o to požiadal. SR nedisponuje informáciami o potenciáli úspor energie o podnikov, ktoré majú zavedený energetický manažérsky systém. Malé a stredné podniky sú z tohto pohľadu "terra incognita".
- Verejný sektor a súkromné budovy - aktuálne sa pracuje na prepojení a aktualizácii relevantných databáz subjektov verejnej správy. Je dôležité, aby bolo výsledné dielo priebežne aktualizované a udržiavané a aby sa k tomu neprístupovalo iba ako k projektovej záležitosti.
- Zavedenie systémového dialógu medzi ministerstvom a podnikmi buď priamo, alebo prostredníctvom združení a asociácií s cieľom priebežne identifikovať nedostatky a príčiny nežiadúceho stavu a zároveň navrhovať efektívne riešenia. Vhodným riešením v tejto súvislosti je napr. rozšírenie existujúceho opatrenia s názvom "Dobrovoľné dohody na úsporu energie".
- Podobne ako v priemysle je žiadúce, aby sa aj vo verejnom sektore nastavil funkčný systém komunikácie medzi ministerstvom a relevantnými platformami, združeniami, mestami, obcami,

či samosprávami. Základom systému je, aby motivoval všetky zúčastnené strany k aktivite v oblasti podpory zvyšovania energetickej efektívnosti.

- Pokračovanie podpory energetickej efektívnosti v rodinných domoch v oblasti tepla a v domácnostiach s možnosťami ako znížiť spotrebu elektrickej energie najmä ako dôsledok používania starých neefektívnych spotrebičov (je to čiastočne aj sociálny problém).
- V prípade už skolaudovaných rodinných domov je zabezpečenie finančných zdrojov na zateplenie a zefektívnenie ťažšie a finančne zaťažuje rodinné rozpočty. Taktiež, používanie starých spotrebičov je energeticky náročné avšak často ich rodiny používajú z dôvodu nemožnosti si kúpiť efektívnejšie.
- Zaviesť energetické audity pre byty a rodinné domy. Najskôr môže ísť o dobrovoľné aktivity a postupne by sa mali stať povinnými. Cieľom je jasne povedať, ako je konkrétny byt/dom energeticky náročný.
- Obnova verejných budov a dokončenie obnovy bytových budov, podpora obnovy rodinných domov - prioritne sa zamerať na obnovu verejných budov z dôvodu pozitívneho vzoru verejného sektora, ale hlavne z dôvodu zaostávania v množstve obnovených verejných budov v porovnaní s bytovými budovami.
- Umožnenie prepojenia využitia EU fondov na obnovu verejných budov a garantovanej energetickej služby.
- Podpora financovania pre kombinované projekty a ak sa dá, aspoň čiastočne prepojiť financie s projektami v bratislavskom kraji, v ktorom sa nachádza 80% budov Ústredných orgánov štátnej správy.
- Dokončenie prvého kola obnovy bytových budov (panelákov) sa predpokladá okolo roku 2030. Prioritne je potrebné sa zamerať na splnenie tohto cieľa a dokončenie obnovy ešte neobnovených bytových domov. Avšak je potrebné umožniť obnovu aj takých bytových domov, ktoré už boli obnovené pred 20-25 rokmi, a aby sa už obnovené časti mohli ďalej modernizovať. AK sa bude dať, navrhnuť podporu obnovy rodinných domov aj mimo zelenej domácností (na podporu OZE).
- Umožniť podporu inštalácie automatického a riadiaceho systému budovy v bytových aj v nebytových budovách.
- Podporiť princíp prvoradosti energetickej efektívnosti, t.j. to, že opatrenie by malo prinášať aj úsporu energie, by malo byť v celom základnom strategickom dokumente.
- Identifikácia a hodnotenie dosahovania úspor energie, alebo zlepšenia energetickej efektívnosti by malo byť uvedené v každom projekte, ktorý nejakým spôsobom prispieva k znižovaniu dopadov na zmenu klímy, zlepšovaniu energetickej efektívnosti, podpore OZE a pod. 80% z procesov, ktoré vypúšťajú emisie CO₂, sú energetické procesy. V týchto procesoch je preto potrebné sledovať aj úspory energie.

ii) podpora energie z obnoviteľných zdrojov;

Súčasný stav problematiky

Ciele Parížskej dohody týkajúce sa znižovania emisií skleníkových plynov a posledná správa Medzivládneho panelu o zmene klímy (IPCC) jednoznačne hovoria, že budúcnosť ľudstva závisí od jeho schopnosti pomerne rýchlo (do roku 2050) pretransformovať svoje aktivity na nízkouhlíkový až bezuhlíkový modus. Slovensko má na jednej strane dobre rozvinutý systém centrálného zásobovania teplom, ktorý je vhodné udržať a do budúcnosti zlepšiť a na druhej strane vysoké zastúpenie ťažkého priemyslu, kde je potrebné podporiť zavádzanie inovatívnych technológií.

Podiel OZE je v porovnaní s dlhodobými cieľmi EÚ a okolitými krajinami stále nízky a Slovensko je dlhodobo pod priemerom EÚ. Analýza situácie a trendov indikuje, že cieľ 14 % OZE do roku 2020 môže byť problematyczny. Podiel obnoviteľných zdrojov na konečnej spotrebe energie sa síce na Slovensku za posledné desaťročie takmer zdvojnásobil, znepokojujúci je však fakt, že už druhý rok po sebe zaznamenáva pokles (v roku 2017 pokles na 11,5%). Významnou mierou sa pritom na plnení tohto

cieľa podieľajú práve systémy CZT. Tento pokles je na jednej strane spôsobený rastom spotreby energií, ale aj faktom, že nové (väčšie) zdroje na obnoviteľné zdroje za posledné roky nepribudli. Takže je reálne riziko, že Slovenská republika ani svoj cieľ 2020 - záväzne stanovený na úrovni 14 % - nesplní. Problémy pretrvávajú v zmenách v podnikateľskom prostredí a v zapájaní OZE do siete. Najväčší energetický potenciál z OZE na Slovensku má podľa PD a nadväzujúcej vládnej energetickej politiky biomasa s teoretickým potenciálom 120 PJ. Problémom sa stáva jej rastúca cena a neudržateľná spotreba. Ďalší rozvoj vodnej energie naráža na technické a ekologické limity (napr. zastavaná krajina, ekologicky cenné územia, rezistencia verejnosti). Nevyužitý potenciál je hlavne v bioplyne, slnečnej energii a geotermálnej energii. Tie sa stále podieľajú na výrobe tepla menej ako jedným percentom a ich potenciál je nevyužitý. Z výsledkov realizovaných hodnotení vyplýva, že rozhodujúcim faktorom pre zvyšovanie podielu obnoviteľných zdrojov energie v energetickom mixe (hlavne fotovoltaike a veternej energii) je stabilné a predvídateľné ekonomické prostredie, dlhodobo garantované a prediktabilné výkupné sadzby a predovšetkým zlepšenie prepojitelnosti menších zdrojov s rozvodnou sieťou.

Stanovisko Európskej komisie:

Slovenská republika by podľa Európskej komisie mala podporovať zavádzanie decentralizovaných kapacít v rámci malých projektov výroby elektriny z obnoviteľných zdrojov a v súlade s kritériami udržateľnosti podporovať prechod na obnoviteľné zdroje energie pri vykurovaní a chladení. Ďalej ide o zníženie emisie skleníkových plynov a znečistenie ovzdušia nahradením kotlov na fosilné palivo technickými zariadeniami vyžadujúcimi nízke emisie CO₂ spolu s rekonštrukciou zameranou na energetickú hospodárnosť budov, najmä v štrukturálne postihnutých regiónoch a nízkopríjmových domácnostiach prostredníctvom vhodných opatrení.

Popri samotnej výrobe energie by bolo potrebné upriamiť pozornosť na kombinované prístupy úspor energie s výrobou energie samotnou domácnosťou, a/alebo verejnou budovou so systémom skladovania energie cez deň a využitím večer. EŠIF by v tomto smere mohli mať katalytický efekt v podpore decentralizácie výroby a MSP, v poradenstve a v realizácii riešení na úrovni individuálnych zákazníkov. V napojení na tento proces by bolo potrebné investovať do vedy a výskumu, inteligentných sietí a prepojenia do domácich skladovacích batérií.

Podpora OZE sa zameria najmä na oblasť zásobovania teplom a chladom, ktoré majú potenciál prispieť k zvyšovaniu podielu OZE na hrubej konečnej energetickej spotrebe SR. Ako vhodná cesta sa ukazuje podpora využívania OZE pri zásobovaní teplom/chladom najmä v systémoch centrálného zásobovania teplom (CZT) s využitím podielu biomasy. Súčasne musia byť zohľadnené požiadavky kvality ochrany ovzdušia a udržateľného využívania biomasy v kombinácii s inými formami obnoviteľnej energie, vrátane využívania alternatívneho paliva a odpadového (zvyškového) tepla. Opatrenia by mali byť prepojené s pestovaním biomasy druhej generácie a dodržiavaním princípov udržateľného využívania tohto zdroja.³ Obdobné kritériá udržateľnosti je potrebné vypracovať aj pre energetické využívanie ďalších obnoviteľných zdrojov, ktoré predstavuje zvýšené riziko negatívnych efektov (najmä poľnohospodárskej biomasy, vodnej a veternej energie). Osobitne dôležité je vytvorenie transparentného systému dôslednej kontroly ich dodržiavania v praxi.

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Respondenti poukazovali hlavne na systémové nastavenie. Zatiaľ nie sú nastavená daňové, poplatkové a ďalšie povinnosti tak, aby potenciál OZE bol maximálne využitý. Okrem dotačnej schémy je potrebné

---

³ Monitorovací výbor pre Operačný program Kvalita životného prostredia v júni 2017 schválil Kritériá udržateľného využívania drevnej biomasy na energetické účely, ktorých dodržiavaním je podmienené financovanie bioenergetických projektov v SR z EŠIF v období 2014 - 2020.

zabezpečiť daňové a poplatkové zvýhodnenie ekologickejšieho zdroja energie. Využívanie OZE musí byť výhodné aj ekonomicky a to nie len s pomocou jednorazovej dotáciou.

Respondenti poukazovali na to, že pri súčasnom vývoji a návrhu štátnej stratégie v OZE bude mať Slovenská republika problém pri plnení podielov OZE na celkovej spotrebe energie v rokoch 2021 - 2030. Pri doterajšom zabezpečovaní plnenia cieľov v podieloch OZE bola zaťažená cena elektriny tak, že sa reálne zhoršila konkurencieschopnosť Slovenského hospodárstva, preto je nevyhnutné ďalšie zvyšovanie podielu OZE zabezpečovať iným spôsobom ako dotovaním cez zvýšenú cenu elektriny (TPS). Podpora OZE cez poplatok v cene elektriny, tzv. TPS v súčasnosti navyšuje cenu o vyše 26,- eur/MWh, čo je pre veľkých odberateľov nárast ceny aj o štvrtinu a tým sa jednak spôsobuje, že niektoré energeticky náročnejšie zahraničné investície dávajú prednosť iným okolitým krajinám, vrátane Rakúska a jednak sa závažne zhoršuje konkurencieschopnosť tradičnému energeticky náročnému priemyslu u nás.

V rámci podporných opatrení bude potrebná prísnejšia kontrola lokálnych kúrenísk, najmä v oblastiach s dlhodobou zlou kvalitou ovzdušia, vrátane komunikačnej stratégie pre občanov o vhodnosti/nehodnosti využívanie rôznych palív. Zlá kvalita ovzdušia je často spôsobená nevhodnými podmienkami lokálnych kúrenísk (obvykle v oblastiach s koncentráciou nízko-príjmových domácností) a spaľovaním rôzneho materiálu alebo nekvalitného paliva. Komunikácia a vysvetľovanie nevhodností a aj neefektivity uvedeného by malo byť tiež súčasťou aktivity (napríklad nekúriť "mokrým" drevom, ale riadne pripraveným a vyschnutým, ktoré zabezpečí viac tepla z rovnakého objemu)

V rámci ďalších oblastí by sa pozornosť mala zamerať na:

- Lepšie identifikovanie a využívanie OZE pri centrálnom zásobovaní teplom (CZT). Podpora modernizácie a rozvoja siete CZT, využitie obnoviteľných zdrojov energie na výrobu tepla, teplej vody a chladu, modernizácia systémov CZT prinesie výrazné úspory energie. Týka sa to najmä existujúcich systémov CZT, ktoré je potrebné modernizovať za účelom znižovania strát, a možnosti potreby prispôbenia sa novým požiadavkám zníženej spotreby tepla v budovách a zvýšenej potreby chladu v budovách, a v neposlednej rade pri inštalácii automatizačných a riadiacich systémov v budovách. Umožnenie zapojenia technológie obnoviteľných zdrojov pri výrobe tepla a teplej vody a chladu.
- Podporiť inštaláciu systémov energetického manažerstva vo verejnom sektore.
- Podporovať efektívnosť výroby energií a tepla z obnoviteľných zdrojov a umožniť prepojenie produkcie tzv. čistej energie s distribučnými sieťami - ak elektrinu či teplo z tzv. čistej energie nedokážeme dostať do distribučnej siete, nedokážeme dostatočne využívať obnoviteľné zdroje energie.
- Neefektívne systémy na distribúciu energií: veľká časť distribučných sietí pre distribúciu tepla, vody či elektriny je na hranici svojej technickej životnosti a bude potrebné investovať do rekonštrukcie distribučných sietí (nízka úroveň sietí znamená straty, a teda nízku efektívnosť a zvyšuje energetickú náročnosť na zabezpečenie tepla či iných energií)
- Zjednodušiť pripojenie do distribučných sietí a umožniť skladovanie energií: tento spôsob vytvorí priestor pre využívanie obnoviteľných zdrojov energií malými zariadeniami s menším dopadom na životné prostredie a s menšími nárokmi na distribúciu vyprodukovanej energie.
- SR nedostatočne podporuje výrobu biometánu, ktorý by mohol byť spaľovaný v existujúcich systémoch CZT vo VÚ KVET.
- Využitie potenciálu existujúcich bioplynových staníc (v ktorých sa väčšinou dostatočne nevyužíva potenciál vyrobeného tepla v kogenerácii) ich transformáciu na biometánové stanice a následne využitie biometánu v existujúcich systémoch CZT by pritom pre SR malo nasledujúci prínosy: a) príspevok k plneniu cieľov SR pre podiely obnoviteľných zdrojov energie, najmä pre sektor výroby elektrickej energie a tiež pre sektor vykurovania a chladenia; b) príspevok k „účinnosti“ systémov CZT v zmysle smernice (EÚ) o energetickej efektívnosti a zákona o tepelnej energetike; c) príspevok k dekarbonizácii sektoru výroby elektrickej energie a tiež sektoru vykurovania a chladenia.
- Možnosťou by mohlo byť aj zváženie podpory výroby vodíka a palív založených na jeho báze (synmetán) a ďalších alternatívnych palív. SR zaostáva pri budovaní infraštruktúry

alternatívnych palív (menovite najmä elektro, CNG a LNG), čo má za následok pomalý nárast počtu vozidiel s týmto pohonom. Emisie zo sektora dopravy vykazujú dlhodobú rastovú tendenciu, čo je spôsobené celkovým nárastom počtu osobných aj nákladných vozidiel a preto je potrebné venovať prioritné úsilie dekarbonizácii sektora dopravy. Potenciál vodnej dopravy na rieke Dunaj je zatiaľ využívaný len minimálne.

- Podpora transformácie existujúcich bioplynových staníc na biometánové a bonifikovanie využívania bioplynu a biometánu v systémoch CZT. Výroba biometánu má zložitejší technologický postup, zahŕňajúci čistenie plynu a jeho kompresiu, v porovnaní s výrobou bioplynu, a tým pádom vyžaduje aj vyššie vstupné investičné náklady. Podpora a bonifikácia využívania bioplynu a biometánu v systémoch CZT prispieje k postupnej náhrade zemného plynu fosílného pôvodu, čím sa ešte zvýši využívanie OZE v sektore výroby tepla, ktorý je zatiaľ výrazne závislý na fosílnych palivách. Navrhuje sa vytvorenie schémy, ktorou by sa zabezpečil prechod od podpory výroby elektriny na podporu výroby tepla v systémoch CZT.
- Finančné prostriedky z Operačných programov 2021-2027 a úspora finančných prostriedkov z tých bioplynových staníc BPS, ktorým skončí garantované obdobie výkupu OZE by slúžili: a) Na podporu zmeny výroby bioplynu na výrobu biometánu (v bioplynových staniciach bez potenciálu využitia tepla v systémoch CZT), b) Vyrobený biometán by vykupovali prevádzkovatelia systémov CZT a zaviedol by sa systém pre obchodovanie s biometánovými certifikátmi.
- Bioplynové stanice s potenciálom využitia tepla viac ako 80% v systémoch CZT by mohli byť priamo bonifikované, bez potreby úpravy bioplynu na biometán s podporou na vybudovanie infraštruktúry na využitie tepla v CZT. Uvedeným spôsobom sa maximalizuje využívanie obnoviteľnej energie pre výrobu tepla, ktoré sa pri súčasnom modeli podpory výroby elektriny, často marí, alebo využíva len neefektívne mimo systémov CZT.
- Podpora prechodu zo systémov s monovýrobou tepla na báze zemného plynu na systémy CZT s kombinovanou výrobou s využitím určitého podielu obnoviteľných zdrojov energie (napríklad vo forme biometánových certifikátov), odpadového tepla z kombinovanej výroby, priemyselných procesov alebo terciárnej sféry. Výsledkom budú úspory emisií skleníkových plynov, zvýšenie podielu OZE v oblasti vykurovania a chladenia a zvýšenie podielu účinných systémov CZT.
- Podpora rekonštrukcie infraštruktúry distribúcie tepla, podpora zmeny palivovej základne (z tuhých fosílnych palív na nízkoemisné palivo a zvýšenie podielu OZE a odpadového tepla) a podpora zavádzania kombinovanej výroby prispieje k plneniu viacerých cieľov v synergickom efekte – zníženie emisií skleníkových plynov, zvýšenie podielu OZE, zvýšenie energetickej účinnosti (vysoko účinnou kombinovanou výrobou).
- Je efektívnejšie po všetkých stránkach (ekonomickej, technickej, environmentálnej, ...) implementovať OZE na systémy CZT ako na každú budovu zvlášť. Ďalšou modernizáciou systémov CZT a opatreniami rovnako na strane spotreby ako aj výroby a dodávky tepla je možné, efektívnejším spôsobom, dosiahnuť dekarbonizáciu fondu budov v strednodobom a dlhodobom horizonte. Takisto, využitie odpadového tepla je možné jedine prostredníctvom systémov CZT (pozn. novelizovaná smernica o podpore využívania OZE zrovnoprávňuje OZE a odpadové teplo a členský štát môže využívanie odpadového tepla započítavať do plnenia cieľa OZE). Projekty zamerané na podporu výroby vodíka a palív založených na jeho báze majú potenciál na udržanie vysoko rozvinutej plynárenskej infraštruktúry.
- Dotácie na zámenu kotlov na tuhé palivá za kotle využívajúce nízkoemisné (zemný plyn) alebo bezemisné palivá, spojené s dotáciami na zvyšovanie energetickej efektívnosti (zateplovanie, výmenu okien a iné opatrenia).
- Komplexným opatrením ako je zámena zdroja tepla spolu so zateplením sa zníži množstvo vypúšťaných emisií a zároveň sa zníži potreba energie, čo prispieje k zvýšeniu energetickej efektívnosti. Podpora transformácie CZT, vrátane zvyšovania podielu napojenia na existujúce systémy diaľkového vykurovania a podpora budovania nových systémov CZT v lokalitách so zhoršenou kvalitou ovzdušia je účinným nástrojom riešenia problému zlej kvality ovzdušia v zastavaných aglomeráciách.

- Systémy CZT so zdrojmi > 1 MW podliehajú EU a SK legislatíve v ochrane ovzdušia, sú pravidelne kontrolované a monitorované, vzťahujú sa na ne prísne emisné limity a zároveň zdroje nad 20 MW sú povinne zapojené do európskeho systému obchodovania a emisiami skleníkových plynov – prispievajú k vytváraniu finančných prostriedkov na financovanie zelených investícií. Viaceré západoeurópske krajiny napríklad zriadili investičné fondy na podporu výstavby nových účinných systémov CZT založených na báze OZE alebo využívania odpadového tepla (FR, GB,...)

iii) vývoj inteligentných energetických systémov, sietí a uskladnenie na miestnej úrovni;

Súčasný stav problematiky

Prechod na inteligentnú energiu ako nákladovo efektívny, udržateľný a bezpečný energetický systém na Slovensku zaostáva a predstavuje výzvu pre nadchádzajúce programové obdobie. EŠIF by mohli pomôcť pri vytváraní miestnych stratégií a pri podpore verejno-súkromného partnerstva na miestnej a regionálnej úrovni. Bude tiež potrebné podporiť rozvoj inteligentnej siete ako spôsobu zvýšenia podielu obnoviteľných zdrojov energie a zlepšenia infraštruktúry pre elektromobilitu.

V širšom meradle by sa mala pozornosť sústrediť na zavádzanie inteligentných riešení so zameraním na smart energy, smart cities, smart industry a smart mobility. Inteligentné technologické riešenia podporujú zefektívnenie činnosti jednotlivých zložiek spoločnosti a prispievajú k efektívnejšiemu využívaniu energie a znižovaniu emisií skleníkových plynov.

Výskumné a analytické správy Medzinárodnej energetickej agentúry (IEA), Európskej environmentálnej agentúry (EEA) a ďalšie odborné štúdie indikujú silný nárast a prechod na alternatívne spôsoby pohonu automobilov. Stratégia firmy Volkswagen, ktorá je kľúčovým výrobcom automobilov v SR hovorí o elektromobilite ako hlavnej prioritě. Firma do roku 2030 plánuje investovať viac ako 20 miliárd EUR na priame investície do industrializácie elektromobility. Prioritou je to aj pre ďalších výrobcov ako sú Kia a Peugeot-Citroen. Z hľadiska zákazníka a sa očakáva, že v zhode s princípom ekonomických úspor z rozsahu bude cena klesať a v kombinácii s prísnejšími normami kvôli riešeniu zmeny klímy bude prechod na elektromobilitu akcelerovať.

Prognóza podielu plug-in elektrických vozidiel k roku 2020 podľa regiónu, ktorú vypracovala firma Boston Consulting Group indikuje, že do roku 2020 bude ich podiel v Európe na úrovni 12 percent a bude rásť. Slovenská republika zatiaľ v tomto trende zaostáva. V rámci analýzy 22 európskych krajín, týkajúcej sa pripravenosti na elektromobilitu, skončilo Slovensko medzi poslednými. Dosiahlo najnižší podiel nových elektrických a plug-in hybridných modelov na trhu za prvé 3. kvartály roku 2018, a to len 0,30 % (222 vozidiel).

Podľa Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky (MH SR) a štatistiky zaregistrovaných elektrických a plug-in hybridných vozidiel v SR požiadalo od 11. novembra 2016 do 30. júna 2018 o príspevok na elektrický (5 000 €) a plug-in hybridný (3 000 €) automobil viac ako 800 žiadateľov.

Slovenská asociácia pre elektromobilitu (SEVA) upozorňuje, že zaostávanie, je na jednej strane spôsobené tým, že štátne koncepcie sledujú protichodné ciele (napríklad v povoľovaní dovozu ojazdených dieselových aut), v situácii, keď všetky na Slovensku aktívne automobilky sledujú ambiciózne ciele v elektromobilite a zároveň má krajina viac ako 80% elektrickej energie produkovanej z bezemisných zdrojov, čo umožňuje razantnú podporu cieľov Parížskej dohody.

Stanovisko Európskej komisie:

Pozornosť Európskej komisie sa v tejto oblasti zameriava hlavne na potrebu zaviesť riešenia pre inteligentné distribučné systavy a skladovanie elektrickej energie - prepojené s plánovaním dopytu a ponuky na miestnej úrovni. Prechod na inteligentnú energiu ako nákladovo efektívny, udržateľný a

bezpečný energetický systém na Slovensku predstavuje výzvu pre nadchádzajúce programové obdobie, hlavne v oblasti prepojenia výroby a skladovania energie z OZE. EÚ zdroje by mohli pomôcť pri vytváraní miestnych prístupov a pri podpore verejno-súkromného partnerstva na miestnej a regionálnej úrovni. Predmetom podpory by mala byť príprava technických riešení a realizovanie zariadení na uskladňovanie energie z OZE, ako aj inštalácia zariadení na využitie OZE v domácnostiach (pokračovanie Zelenej domácností) a zvyšovanie informovanosti verejnosti v oblasti úspor energie a využitia OZE (pokračovanie Žiť energiou). Ciele v oblasti využívania OZE sa stanovujú a plnia na národnej úrovni a nemajú regionálny charakter. Výzvou ostáva prechod na elektromobilu.

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Odpovede respondentov sa v menšej miere týkali problematiky podpory inteligentných energetických systémov, sietí a uskladnenie na miestnej úrovni – hlavne v spojitosti s OZE.

Hlavným identifikovaným problémom bolo nedostatočné využívanie príležitostí, ktoré elektromobilita ponúka v oblasti znižovania emisií skleníkových plynov, zlepšenia obchodnej bilancie v nákupe ropy a zlepšovania kvality ovzdušia. Nedostatok adekvátnej infraštruktúry pripravenej na prechod k novej doprave nie je kombinovaný s územným plánovaním (SMART mestá), chýba prepojenie politík a technických riešení v energetike. Elektromobilita si bude vyžadovať zvyšovanie stability rozvodnej elektrickej siete a optimalizáciu kapacít výroby elektrickej energie.

Na riešenie uvedených problémov účastníci navrhovali najmä tieto aktivity:

- Prehodnotenie a modernizácia elektrickej siete v súvislosti s rozvojom elektromobility.
- Napájanie elektromobilov najmä v rodinných domoch bude znamenať iné zaťaženie elektrickej siete a preto je potrebné hľadať "smart" riešenia, vrátane lokálnych zdrojov (napríklad malé rodinné PV zdroje).
- Slovenská republika nemá adekvátnu infraštruktúru pripravenú na využívanie potenciálu OZE a celkovo nie je dostatočne využívaný potenciál v sektoroch elektroenergetiky, vykurovania a chladenia a doprave.
- Prechod na obehové hospodárstvo vyžaduje značné finančné zdroje do výskumu a vývoja alternatív, zavádzania nových výrobných procesov, na podporu rozvoja trhu s druhotnými surovinami a pod. Zároveň dochádza k vytváraniu nových pravidiel a zákazov v zmysle princípov obehového hospodárstva, čo môže mať negatívne dopady na iné oblasti (zákaz plastov - spotreba dreva, podpora elektromobilov - energetická náročnosť spoločnosti).
- Politiky obehového hospodárstva eliminujú negatívne dopady dnešného fungovania spoločnosti napr. riešením problematiky odpadov, zavádzaním zákazu používania plastov, podpora elektromobility, ako aj využívanie biomasy.
- Rovnako v prípade podpory elektromobilov dochádza k zvýšeniu energetickej náročnosti. Riešením je podpora projektov zameraných na výskum a vývoj, ako aj využívanie ekoinovácií/alternatív k vznikajúcim politikám a novým prístupom.
- Terciárnym efektom implementácie OZE a KVET v systémoch účinných CZT je tiež zvyšovanie stability rozvodnej elektrickej siete a zvyšovanie kapacít výroby elektrickej energie, nevyhnutnej pri očakávanom raste elektromobility.
- Efektívny manažment dopytu a ponuky zároveň uľahčí predikovanie výroby elektrickej energie zo zdrojov OZE a dopytu od priemyslu a domácností. Efektívny manažment bude dôležitý aj pre budúci rozvoj elektromobility a simultánneho nabíjania akumulátorov elektrických vozidiel v oblastiach s vysokou koncentráciou nabíjajúcich bodov.
- Rápidny rozvoj elektromobility zvýši dopyt po akumulátoroch (a po surovinách na výrobu akumulátorov, či palivových článkov), ktorých životnosť a následná recyklácia sú obmedzené.
- Nedostatočná podpora SMART CITY je nový prístup k spravovaniu miest a obcí využívajúc technologické inovácie. Cieľom je efektívny manažment mesta/obce z ohľadom na zmenu životného štýlu obyvateľov s prihliadnutím na princípy obehového hospodárstva, nízko-uhlíkovej ekonomiky a v súvislosti s adaptáciou na zmenu klímy.

- SR zaostáva pri budovaní infraštruktúry alternatívnych palív (menovite najmä elektro, CNG a LNG), čo má za následok pomalý nárast počtu vozidiel s pohonom na alternatívne palivá. Emisie zo sektora dopravy vykazujú dlhodobú rastovú tendenciu, čo je spôsobené celkovým nárastom počtu osobných aj nákladných vozidiel a preto je potrebné venovať prioritné úsilie dekarbonizácii sektora dopravy.
- Malý podiel elektromobilov a vozidiel s hybridným pohonom na trhu a v premávke na pozemných komunikáciách. Slovenská republika bude musieť pristúpiť k opatreniam smerujúcim k znižovaniu počtu motorových vozidiel s motormi na fosílnu palivá
- Zvýhodniť kúpu vozidiel na elektrický alebo hybridný pohon znížením nákladov na kúpu a užívanie v cestnej premávke. Zavedenie tzv. šrotovného t.j. príspevku na kúpu nového vozidla s elektrickým alebo hybridným pohonom, ak záujemca dá na ekologickú likvidáciu svoje vozidlo emisnej normy euro 5 a nižšie. Zavedenie tzv. šrotovného.
- Zvýhodniť evidenciu vozidla s elektrickým alebo hybridným pohonom tým, že evidencia takého vozidla bude oslobodená od zaplatenia správneho poplatku alebo správny poplatok sa zníži na 10%.
- Vysoké emisie, vysoká hlučnosť, výroba fosílnych palív. Životné prostredie a jeho ochrana je jednou z hlavných priorít budúcnosti a znižovanie emisných limitov vozidiel je nevyhnutné. Emisie vozidiel majú priamy vplyv na prostredie v ktorom žijeme
- Zvýhodňovanie vozidiel s elektrickým alebo hybridným pohonom..
- Zvyšovanie podielu vozidiel na elektrický alebo hybridný pohon je priamo úmerné znižovaniu podielu vozidiel poháňaných motormi na fosílnu palivá, ktoré sú zdrojom znečisťovania životného prostredia.
- Zvýhodňovanie projektov verejnej osobnej dopravy s cieľom znížiť počet vozidiel najmä v mestách a s prepojením na elektromobilitu (napr. autobusová doprava). Veľký počet vozidiel prispieva k znižovaniu kvality životného prostredia hlavne v mestských aglomeráciách.

iv) podpora adaptácie na zmenu klímy, prevencia rizika a odolnosti proti katastrofám;

Súčasný stav problematiky

Podľa ostatnej správy Medzinárodného panelu pre zmenu klímy (IPPC) z októbra 2018 by na dodržanie cieľa nezvýšiť globálnu teplotu o viac ako 1,5°C bolo potrebné, aby globálna ekonomika najneskôr v roku 2030 zredukovala emisie skleníkových plynov o 45 % oproti roku 2010. Do roku 2050 by sme museli s ich produkciou skončiť úplne. Inak podľa scenárov IPPC prekročíme prah 1,5°C už okolo roku 2040. Scenár globálnej dohody na takto významných zmenách systému výroby a spotreby je vysoko nerealistický. Pre Slovenskú republiku tak je a bude razantná adaptácia nevyhnutnosťou.

Doterajšie investície do informačných systémov včasného varovania a reakcie boli opodstatnené a užitočné. Do budúcnosti budú kľúčové investície do agro-environmentálnych opatrení so zapojením štátneho a súkromného sektora ako aj investície do adaptácie sídelného prostredia s podporou vedy a výskumu. Adaptačná stratégia a pripravovaný Akčný plán adaptácie identifikujú 80 kľúčových opatrení v rôznych oblastiach, ktoré bude potrebné prepojiť s financovaním. Slovenská republika v rámci prístupov k riešeniu problematiky pripravuje Akčný plán adaptácie ako implementačného dokumentu Stratégie adaptácie SR na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy (NAS SR). Komplexný prístup a riešenia sú definované ako jedna z priorít vyplývajúcich z prípravy predmetnej stratégie. Akčný plán NAS SR by mal poskytnúť rámec pre zabezpečenie implementácie, riadenia a financovania identifikovaných prioritných opatrení v oblasti adaptácie Slovenskej republiky. Strategický projekt by mohol nadviazať na Akčný plán a podporiť realizáciu prierezových opatrení v praxi.

Stanovisko Európskej komisie:

Európska komisia upozorňuje, že Slovensko aj naďalej trpí v dôsledku sucha, povodní a škôd, ktoré povodne spôsobili v oblasti hospodárstva a infraštruktúry. Potreby vysoko prioritných investícií sú určené s cieľom podporovať adaptáciu na zmenu klímy, prevenciu rizika a odolnosť voči katastrofám, a najmä s cieľom riešiť riziká identifikované v posúdení rizík na vnútroštátnej úrovni, ako aj v spolupráci so susednými krajinami so zameraním na preventívne opatrenia a prírode blízke riešenia.

Dôraz by sa mal v novom programovom období sústrediť na preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami, opatrenia na zadržiavanie vody v krajine, obnovu a podporu budovania zelenej a modrej infraštruktúry na adaptáciu na zmenu klímy, hydrogeologický prieskum zameraný na vymedzenie deficitných oblastí a zabezpečenie zdrojov pitnej vody a ich akumuláciu a vodohospodársku bilanciu. Ďalej je to modelovanie vývoja a monitorovanie rizík viazaných na zmeny klímy a jej dôsledkov, podpora informovanosti, analytických a koncepčných činností, investície do agro-environmentálnych opatrení a investície do adaptácie sídelného prostredia. Zvýšenie úrovne pripravenosti na zvládanie mimoriadnych udalostí ovplyvnených zmenou klímy sa bude diať prostredníctvom opatrení zameraných na budovanie a modernizáciu systémov vyhodnocovania rizík; budovanie a modernizáciu systémov včasného varovania a vyrozumievania, zvýšením efektívnosti manažmentu mimoriadnych udalostí prostredníctvom posilnenia intervenčných kapacít záchranných zložiek a podpory opatrení nevyhnutných pre včasnú a efektívnu intervenciu v závislosti od typu mimoriadnych udalostí.

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Respondenti uvádzajú ako najväčší problém fragmentovaný prístup k riešeniu problematiky. Chýba podpora opatrení na zvýšenie energetickej efektívnosti a obnoviteľných zdrojov a súčasne podpora na adaptáciu zmeny klímy a zvyšovanie biodiverzity, zelenej infraštruktúry v mestskom prostredí a znižovanie znečistenia. Veľkou výzvou je slabá prepojenosť rôznych zdrojov údajov, chýbajúce scenáre vývoja dopadov zmeny klímy a prioritizácia území. Bude potrebné zvýšiť úroveň pripravenosti na zvládanie mimoriadnych udalostí. Vzhľadom na výrazný nárast počtu a závažnosti prírodných katastrof a katastrof spôsobených ľudskou činnosťou v posledných rokoch a v situácii, v ktorej budúce katastrofy pravdepodobne budú extrémnejšie a zložitejšie, a to s ďalekosiahlymi a dlhotrvajúcimi dôsledkami vyplývajúcimi najmä zo zmeny klímy a potenciálnej interakcie medzi viacerými prírodnými a technologickými rizikami, je stále dôležitejší integrovaný prístup k zvládaniu katastrof.

Na riešenie uvedených problémov participantí navrhovali najmä tieto aktivity:

- Podpora opatrení na zvýšenie energetickej efektívnosti a obnoviteľných zdrojov a súčasne podpora na adaptáciu zmeny klímy a zvyšovanie biodiverzity, zelenej infraštruktúry v mestskom prostredí a znižovanie znečistenia.
- Alokácie na malé a stredné granty pre samosprávy, ktoré by mohli byť využité na komplexné adaptačné opatrenia založené na synergiách.
- Identifikované výzvy a realizácia potrebných krokov pre plnenie cieľov adaptácie si vyžaduje partnerstvo medzi vládou, regionálnou a miestnou samosprávou, akademickým a súkromným sektorom a občianskou spoločnosťou. V kontexte definovania kľúčových opatrení ide o vytvorenie domáceho konsenzu o prioritách, cieľoch a spôsoboch ich dosahovania. Na lokálnej úrovni ide o prepojenia a využitie na seba nadväzujúcich opatrení.
- Zabezpečenie udržateľnosti plynárenskej infraštruktúry je v súlade so Stratégiou adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy, podľa ktorej sa majú uprednostňovať podzemné vedenia, inak hrozí zraniteľnosť nadzemných elektrických vedení extrémnymi poveternostnými podmienkami spojenými so zmenou klímy alebo zahustenie dopravy cisternami na bezemisné palivá vrátane vodíka.
- Nedostatočná podpora SMART CITY je nový prístup k spravovaniu miest a obcí využívajúc technologické inovácie. Cieľom je efektívny manažment mesta/obce z ohľadom na zmenu životného štýlu obyvateľov s prihliadnutím na princípy obehového hospodárstva, nízko-uhlíkovej ekonomiky a v súvislosti s adaptáciou na zmenu klímy.

- Projekty by mali priniesť zníženie energetickej náročnosti budov v oblasti zásobovania teplom a chladom - najmä zvyšovanie účinnosti distribúcie tepla, modernizácia a rozširovanie infraštruktúry zásobovania teplom, budovanie chladiacej infraštruktúry a klimatizačných jednotiek, prípadne iné projekty v súvislosti s adaptáciou na zmenu klímy. Podporené by mohli byť aj trvaloudržateľné projekty, ktoré prispievajú k ochladzovaniu verejných priestranstiev, efektívnemu manažmentu verejného osvetlenia, pre správu odpadov a získavanie energie z odpadov, a iné.
- Hrozby, ktoré prináša so sebou zmena klímy - zhoršujúca sa kvalita životného prostredia klimatické zmeny zhoršujú podmienky na život v mestách a obciach, pôsobia škody v poľnohospodárstve - suchá, horúčavy, povodne, prívalové dažde následne znižujú energetickú efektívnosť prevádzky priestorov na bývanie, prácu a regeneráciu.
- Podpora adaptačných opatrení spolu so budovaním zelenej infraštruktúry - budovanie zelenej infraštruktúry, vodozadržných opatrení či verejnej zelene zníži riziká horúčav, sucha a intenzívnych zrážok.
- Podpora adaptačných opatrení v sídelom prostredí. Výzvy a problémy, ktoré zmena klímy prináša do mestského prostredia je možné riešiť prostredníctvom adaptačných opatrení, ktoré znižujú zraniteľnosť tohto prostredia a zvyšujú schopnosť miest prispôsobiť sa novým, často extrémnym podmienkam.
- Podpora využívania ekosystémového prístupu pri realizácii adaptačných opatrení všade, kde podmienky umožnia uplatnenie tohto prístupu je jeden z čiastkových cieľov národnej adaptačnej stratégie, ktorý je možné uplatniť priamo pri adaptácii mestského prostredia na zmenu klímy.
- Prínosy podpory a budovania zelenej infraštruktúry pri riešení adaptácie mestského prostredia sú nasledovné: poskytuje možnosť environmentálneho riešenia určitých technických problémov, ak je účinne zohľadnená v priestorovom plánovaní a pri plánovaní územného rozvoja zabezpečuje integritu územia s prírodným charakterom v mestskom prostredí, zlepšuje mikroklimu prostredia, zabraňuje strate biodiverzity, zabezpečuje poskytovanie ekosystémových služieb, zabezpečuje dobrú kvalitu mestského prostredia.
- Podpora vzdelávania a posilnenia kapacít. Pre úspešnú realizáciu adaptačných opatrení na lokálnej úrovni je absolútne nevyhnutné budovať inštitucionálne kapacity v rámci miestnych samospráv na implementáciu politik v oblasti zmeny klímy.
- Zmena klímy a potreba adaptačných opatrení (opatrenia na ochranu pred povodňami, suchom a na zadržiavanie vody v krajine) Najvýznamnejším negatívnym prejavom zmeny klímy z hľadiska spôsobených škôd je častejší výskyt extrémnych prejavov počasia, ako sú obdobia s vysokými úhrnmi zrážok spôsobujúce povodne, ktoré striedajú vlny horúčav a dlhšie trvanie suchých období.
- V rámci adaptácie na zmenu klímy je preto potrebné znížiť riziko povodní v súlade so smernicou Európskeho parlamentu a Rady č. 2007/60/ES o hodnotení a manažmente povodňových rizík (2007/60/ES). Zároveň v súlade s Akčným plánom na riešenie dôsledkov sucha a nedostatku vody: H2ODNOTA JE VODA potrebné zmierniť dôsledky sucha zadržiavaním vody v krajine, podporou obnovy a budovania zelenej infraštruktúry, ako aj identifikáciou potenciálnych zdrojov pitnej vody.
- Preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami. Jedným z najvýznamnejších negatívnych prejavov zmeny klímy je výskyt niekoľkodenných epizód s vysokými úhrnmi zrážok a tiež častejší výskyt veľmi silných lokálnych búrok. Z národných správ SR o zmene klímy vyplýva, že v SR je hlavným problémom čoraz častejší výskyt povodňových stavov na tokoch riek ohrozujúci priľahlé územia. K predchádzaniu vzniku škôd spôsobených povodňami, resp. zmierneniu ich rozsahu významnou mierou prispievajú preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami, ktoré predstavujú realizáciu technických opatrení a úprav priamo na vodných tokoch, ako aj netechnických opatrení (napr. využitím zelenej infraštruktúry v krajine) v povodiach.
- Za účelom aktívnej adaptácie na zmenu klímy je taktiež potrebné zabezpečiť efektívne hospodárenie s vodou a podporiť obnovu prirodzeného cyklu vody v krajine. V čase prebytku

zrážok je potrebné vodu v krajine zachytávať, zabrániť jej rýchlemu odtečeniu do miestnych tokov, aby nedochádzalo k vzniku povodní. Zadržovanie vody v krajine, vrátane intravilánu sídiel, je zároveň adaptačným opatrením na ďalší negatívny prejav zmeny klímy, ktorým je sucho a prispieva k zmierneniu jeho negatívne dopadov.

- Slovensko nedostatočne podporuje adaptačné opatrenia na negatívne dôsledky zmeny klímy v krajine, nerealizujú sa opatrenia tzv. integrovaného manažmentu povodí.
- Potreba posilnenia zavádzania a využívania zelených opatrení a prvkov v krajine a mestách pre podporu adaptácie na zmenu klímy. Budovanie zelenej infraštruktúry v mestách a jej prepojenie na krajinu je podstatným prvkom nie je z hľadiska zvýšenia ekologickej stability ale v širšom kontexte významným príspevkom k adaptácii na zmenu klímy, zadržovaniu vody v krajine, predchádzaniu suchu ako prevencii rizík spôsobených prírodnými katastrofami.
- Projekty zamerané na budovanie a modernizáciu systémov vyhodnocovania rizík, varovania a vyzušmievania na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni s cieľom zvýšenia miery vymedzenia rizika a možnosti jeho odstránenia resp. vymedzenia ďalšieho postupu záchranných zložiek na jednotlivých úrovniach. Podpora systémov monitorovania katastrof a včasného varovania a vyzušmievania na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni.
- Projekty zamerané na vybudovanie a modernizáciu systémov monitorovania katastrof a včasného varovania a vyzušmievania na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni.
- Zvýšenie efektívnosti manažmentu mimoriadnych udalostí: Vzhľadom na výrazný nárast počtu a závažnosti prírodných katastrof a katastrof spôsobených ľudskou činnosťou v posledných rokoch a v situácii, v ktorej budúce katastrofy pravdepodobne budú extrémnejšie a zložitejšie, a to s ďalekosiahlymi a dlhotrvajúcimi dôsledkami vyplývajúcimi najmä zo zmeny klímy a potenciálnej interakcie medzi viacerými prírodnými a technologickými rizikami, je stále dôležitejší integrovaný prístup k zvládaniu katastrof.
- Podpora opatrení zameraných na posilnenie intervenčných kapacít záchranných zložiek: Podpora opatrení nevyhnutných pre včasnú a efektívnu intervenciu v závislosti od typu mimoriadnych udalostí. Projekty zamerané na včasnú a efektívnu intervenciu v závislosti od typu mimoriadnych udalostí.
- Podpora projektov zameraných na civilnú ochranu, systémy a infraštruktúru na zvládanie a dopad katastrof z hľadiska intervenčných nástrojov.
- Vzhľadom na výrazný nárast počtu a závažnosti prírodných katastrof a katastrof spôsobených ľudskou činnosťou v posledných rokoch a v situácii, v ktorej budúce katastrofy pravdepodobne budú extrémnejšie a zložitejšie, a to s ďalekosiahlymi a dlhotrvajúcimi dôsledkami vyplývajúcimi najmä zo zmeny klímy a potenciálnej interakcie medzi viacerými prírodnými a technologickými rizikami, je stále dôležitejší integrovaný prístup k zvládaniu katastrof súlade s Mechanizmami Únie v oblasti civilnej ochrany a iniciatívy EK rescueEU.
- Posilnenie kvality prípravy zásahových zložiek Projekty zamerané na infraštruktúru pre špecializovaný výcvik a vzdelávanie zásahových zložiek
- Inovácia manažmentu riadenia mimoriadnych udalostí na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni.
- Projekty zamerané na inováciu manažmentu riadenia mimoriadnych udalostí na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni
- Civilná ochrana v kontexte manažmentu mimoriadnych udalostí Projekty zamerané na civilnú ochranu v kontexte manažmentu mimoriadnych udalostí.

v) podpora udržateľného vodného hospodárstva;

Súčasný stav problematiky

V oblasti vodného hospodárstva je problémom Slovenska, že sa doposiaľ nepodarilo splniť záväzky SR voči EÚ vyplývajúce zo Zmluvy o pristúpení SR k EÚ, t.j. odvádzanie a čistenie odpadových vôd vo všetkých aglomeráciách nad 2 000 ekvivalentných obyvateľov (EO). Nízka miera odkanalizovania v aglomeráciách do 2000 EO v chránených vodohospodárskych oblastiach ohrozuje zdroje podzemných vôd, čo je problémom aj vzhľadom na to, že SR patrí k najväčším zásobárňam pitnej vody v rámci

strednej Európy. V roku 2016 dosiahla na Slovensku priemerná napojenosť obyvateľstva na sieť verejných vodovodov (t.j. miera zásobovania garantovanou pitnou vodou) 88,6 % a napojenosť na verejnú kanalizáciu 67,72 %, pričom iba 38,13 % obcí má kanalizačný systém ukončený čistiarnou odpadových vôd (ČOV). Tieto dôležité ukazovatele životnej úrovne však vykazujú obrovskú nerovnomernosť nielen na úrovni okresov, ale najmä medzi veľkostnými skupinami samospráv. S klesajúcou veľkosťou obcí prudko rastie počet aj podiel obyvateľov bez prístupu k sanitačnej infraštruktúre. Súčasná situácia pre spoločnosť neznamená len neudržateľnú záťaž životného prostredia a atmosféry, ale pre malé obce a ich obyvateľov aj stabilne vysoké životné náklady oproti obyvateľom miest, ktorí majú infraštruktúru k dispozícii vďaka verejným fondom. Dobudovanie sanitačnej infraštruktúry v malých obciach je preto primárnym verejným záujmom a mali by byť predmetom investičných opatrení financovaných z EŠIF v rokoch 2021 – 2027.

Modré investície bude potrebné kombinovať so zelenou infraštruktúrou a s opatreniami na zadržiavanie vody v krajine a v sídlach. Tu bude mať rozhodujúcu úlohu štátny rozpočet, pričom EŠIF by mal generovať inovatívne prístupy hlavne na úrovni sídel a v sektore poľnohospodárskej produkcie. Akčný plán na riešenie dôsledkov sucha a nedostatku vody rieši problém zdrojov a aj v tomto prípade budú opatrenia hľadať financovanie s podporou EÚ zdrojov. Hlavná pozornosť by sa mala zamerať sa na opatrenia na úrovni sídiel pričom je potrebné zohľadniť aj prípadné potreby rozvoja turistického priemyslu.

Stanovisko Európskej komisie:

Európska komisia upozorňuje na pretrvávajúce problémy s normami v oblasti kvality vody a úpravy odpadovej vody. Prioritné investičné potreby sú určené s cieľom podporovať udržateľné vodné hospodárstvo, a najmä zlepšiť prístup k dodávkam pitnej vody v nadväznosti na systém priorít v oblasti vodohospodárstva vrátane prístupu k vode pre marginalizované skupiny a vzdialené lokality, úpravu odpadovej vody (so zameraním na prísnejšiu úpravu) a opatrenia na zlepšenie stavu vodných útvarov.

Podpora z EŠIF by mala generovať inovatívne prístupy hlavne na úrovni sídel a v sektore poľnohospodárskej produkcie. Akčný plán na riešenie dôsledkov sucha a nedostatku vody rieši problém zdrojov a aj v tomto prípade budú opatrenia hľadať financovanie s podporou EÚ zdrojov. Ako prioritné aktivity, a to aj v zmysle splnenia záväzkov SR voči EÚ, vystupujú hlavne dobudovanie verejných kanalizácií a čistiarní odpadových vôd, zabezpečenie podmienok v oblasti zásobovania obyvateľstva bezpečnou pitnou vodou, monitorovanie a hodnotenie vôd, zabezpečenie spojitosti vodných tokov a podpora informovanosti a koncepčných činností a spracovania ekonomických, sociálnych a demografických analýz dotknutých domácností a nezávislé hodnotenie rôznych alternatív zabezpečenia vody a kanalizácie pre konkrétne územia. Skúsenosti z minulých programových období potvrdzujú problém so zapájaním nízko-príjmových domácností na kanalizáciu.

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Kľúčové je zabezpečenie podmienok v oblasti zásobovania obyvateľstva bezpečnou pitnou vodou. Aj keď SR sa vyznačuje vysokou mierou zásobovania obyvateľov pitnou vodou z verejných vodovodov, je potrebné ju naďalej zvyšovať. V nadväznosti na závery laboratórnych rozborov vody je potrebné zabezpečiť plnenie požiadaviek smernice 98/83/ES, a to prostredníctvom dobudovania a modernizácie zariadení na úpravu vody, z ktorých mnohé sú stavebne a najmä technologicky zastarané.

Požiadavka zabezpečiť odvádzanie a čistenie odpadových vôd v aglomeráciách nad 2 000 EO, ako aj v aglomeráciách pod 2000 EO v prípadoch, ak v nich kde nebol identifikovaný dobrý stav vôd alebo bol identifikovaný vodný útvar ako rizikový a najmä ak sa nachádzajú v chránených vodohospodárskych oblastiach, vyplýva zo smernice Rady 91/271/EHS o čistení komunálnych odpadových vôd a z cieľov smernice 2000/60/ES Európskeho parlamentu a Rady stanovujúcej rámec pôsobnosti pre opatrenia spoločenstva v oblasti vodného hospodárstva v platnom znení (Rámcová smernica o vode).

Respondenti navrhovali zameranie na kombináciu prístupov v oblasti čistenia odpadových vôd. Jednou z alternatív je podpora prírodných čistiarní odpadových vôd (ČOV). Tie majú okrem nižšej energetickej náročnosti aj potenciál pre zamestnávanie marginalizovaných pracovníkov pri ich výstavbe a podporu miestneho hospodárstva. Všestranne výhodným modelom riešenia s nezanedbateľným energetickým prínosom sa ukazuje decentralizovaná výstavba a prevádzka takejto infraštruktúry s prírodnými ČOV pomocou obecných alebo komunitných sociálnych podnikov. EŠIF by mali v budúcom programovom období umožniť komplexné financovanie takýchto projektov vrátane technického a personálneho vybavenia sociálnych podnikov, obstarania nevyhnutných odborných prác, služieb a materiálu a podmienky financovania by mali zohľadňovať potreby malých obcí. Dosiahol by sa tým viacnásobný pozitívny spoločenský efekt: okrem zníženia energetickej náročnosti čistenia odpadových vôd, sociálnych prínosov a zlepšenia kvality životného prostredia a by sa posilnila lokálna ekonomika práve tam, kde je najmenej stabilná.

Je zrejmé, že hrozby, ktoré prináša so sebou zmena klímy - zhoršujúca sa kvalita životného prostredia, klimatické zmeny zhoršujú podmienky na život v mestách a obciach, pôsobia škody v poľnohospodárstve - suchá, horúčavy, povodne, prívalové dažde následne znižujú energetickú efektívnosť prevádzky priestorov na bývanie, prácu a regeneráciu. Bude potrebná masívna podpora adaptačných opatrení na zmenu klímy spolu so budovaním zelenej infraštruktúry, zameraná na zavádzanie adaptačných opatrení - budovanie zelenej infraštruktúry, vodozádržných opatrení či verejnej zelene zníži riziká horúčav, zachytávanie a ochranu podzemných a povrchových vôd, zavádzanie opatrení na zlepšenie stavu vodných útvarov - úprava korýt riek a potokov aby voda ostávala v regióne. To prináša ochladenie klímy a zároveň zlepšuje absorpčnú schopnosť vodných stavieb. V prípade prívalových dažďov bude potrebné budovanie kanalizácie a dostupných čističiek odpadových vôd - veľká časť Slovenska nemá vyriešený problém odpadových vôd čo ohrozuje kvalitu zásoby spodných vôd ako zdroja pitnej vody.

Ďalšie odporúčania sa zameriavali na nasledovné oblasti:

- Monitorovanie a hodnotenie vôd: V súlade s Rámcovou smernicou o vode (RSV) je cieľom zrealizovať opatrenia na dosiahnutie dobrého stavu všetkých vôd najneskôr do r. 2027. Dôležitým nástrojom, umožňujúcim vyhodnocovanie efektívnosti uskutočnených opatrení a v prípade potreby aj prijatie nových opatrení, je monitorovanie stavu povrchových vôd a podzemných vôd, ktoré upravuje vodný zákon v súlade s čl. 8 RSV.
- Zabezpečenie spojitosti vodných tokov je potrebné pre zabezpečenie dobrého stavu vodných útvarov v súlade s požiadavkami RSV. Keďže analýza stavu vôd vo vodných tokoch poukázala na existenciu hydromorfologických zmien štruktúry koryta tokov vyvolaných vybudovaním stavieb na vodnom toku, ktorá zabraňuje jeho priechodnosti, je potrebné zabezpečiť spriechodnenie vodných tokov a prirodzený charakter vodného toku tam, kde je to technicky možné a ekonomicky prijateľné.
- Rozvoj analytických a koncepčných činností v oblasti vodného hospodárstva s cieľom zabezpečenia udržateľného vodného hospodárstva a ochrany vôd.
- Podpora a zabezpečenie tvorby materiálov podporujúcich implementáciu RSV, ako aj ostatných smerníc týkajúcich sa oblasti vôd v SR. Ide o potrebné analýzy, odborné posúdenia, prieskumy na identifikáciu problémov, ako aj tvorbu podporných materiálov riešiacich problematické alebo nedoriešené otázky vodného hospodárstva, ktoré si vyžadujú osobitnú pozornosť s ohľadom na preukázanie správnosti, resp. optimalizáciu niektorých uplatňovaných postupov, ako aj hľadanie nových prístupov.
- Neposledným problémom je existencia bariér na vodných tokoch, ktoré narušujú prirodzené biotopy vodných tokov.
- Využitie vedľajších produktov čistenia a zvýšené príjmy z turizmu a rybolovu v dôsledku čistejších riek a jazier zase znamenajú zvýšené príjmy. Na Slovensku sa takmer 25 % čistiarenského kalu kompostuje a ďalej využíva a 54 % slovenského bioplynu z čistiarní sa využije na výrobu elektriny. Ďalších 40 % bioplynu sa spáli na výrobu tepla.
- Odstránenie dusíka a fosforu z odpadových vôd prináša environmentálne benefity ako nižšie riziko premnoženia rias a straty biodiverzity. Rovnako sa znižuje kontaminácia vodných tokov nebezpečnými látkami obsiahnutými v odpadových vodách.

- Opatrenia vedúce k efektívnemu využívaniu vôd s cieľom minimalizovať, resp. eliminovať ich vypúšťanie a podpora technológií na čistenie vôd.
- podpora systémov a technológií na čistenie a spätnú recirkuláciu vôd tak, aby odpadová voda neznečisťovala tok a nebolo potrebné znova odoberať čistú vodu na jej využitie a vypúšťanie.

vi) podpora prechodu na obehové hospodárstvo;

Súčasný stav problematiky

Doterajšie hodnotenia dokladujú slabý progres v efektívnejšom využívaní zdrojov. Oblasť odpadového hospodárstva zostáva prioritou, ale zároveň je potrebné podporovať zavádzanie opatrení na implementáciu Akčného plánu obehovej ekonomiky EÚ s jej definovanými viac ako 50 opatreniami. V krátkodobom horizonte bude potrebné investovať do zlepšenia odpadového hospodárstva (podpora zálohovania obalov, recyklácie, zužitkovania) a do investícií v priemyselných procesoch, sieťovania firiem a vytvárania lokálnych a regionálnych prepojení systémov výroby a spotreby, či dematerializácie služieb s využitím IT technológií. Dlhodobým cieľom je zavádzanie moderných technológií, ktoré prispievajú k vybudovaniu obehového hospodárstva pričom hlavný dôraz sa kladie na maximálne zužitkovanie dostupnej domácej surovínovej základne. Moderné technológie by mali spĺňať prísne energetické požiadavky a ich transfer by mal posilniť lokálne ekonomiky a prispieť k zlepšeniu kvality životného prostredia.

Vo vyhodnotení cieľov POH SR obsahujúceho európske aj domáce ciele v odpadovom hospodárstve sa uvádza neplnenie základných a strategických cieľov, konkrétne sa neplní zásadný odklon od skládkovania. SR patrí medzi členské štáty EÚ s najvyššou mierou skládkovania odpadov (napr. skládkovanie komunálnych odpadov predstavuje 66 % vyprodukovaných komunálnych odpadov). Naopak, miera recyklácie komunálnych odpadov je jednou z najnižších v EÚ (23 %). Preto je potrebné v súlade s legislatívou EÚ, najmä smernicou Európskeho parlamentu a č. Rady 2008/98/ES o odpade a o zrušení určitých smerníc (Rámcová smernica o odpade), zvýšiť mieru prípravy pre opätovné použitie, ako aj zhodnocovania - najmä recyklácie - odpadov.

Stanovisko Európskej komisie:

Podľa hodnotenia Európskej komisie Slovensku hrozí, že nesplní ciele v oblasti odpadového hospodárstva. Potreby vysoko prioritných investícií sú určené s cieľom prejsť na obehové hospodárstvo, a najmä podporovať opatrenia vedúce k prechodu na obehové hospodárstvo a ku posunu na väčšiu prevenciu, opätovné použitie odpadu a jeho recykláciu.

Dlhodobým cieľom je zavádzanie moderných technológií, ktoré prispievajú k vybudovaniu obehového hospodárstva, pričom dôraz sa kladie na maximálne zužitkovanie dostupnej domácej surovínovej základne. Moderné technológie by mali spĺňať prísne energetické požiadavky a ich transfer by mal posilniť lokálne ekonomiky a prispieť k zlepšeniu kvality životného prostredia. Aktivity by mali zahŕňať podporu investičných stratégií a projektov zameraných na modernú a ekologickú likvidáciu tuhého komunálneho odpadu, ktoré nahradia terajší systém ukladania TKO na skládkach, zvýšenie triedenia odpadov, zhodnocovanie odpadov so zameraním na recykláciu a predchádzanie vzniku biologicky rozložiteľného komunálneho odpadu. Ďalej ide o opatrenia na zvýšenie efektívnosti nakladania s odpadmi, podporu moderných technológií prispievajúcich k vybudovaniu obehového hospodárstva a zvyšujúce mieru zužitkovania dostupnej domácej surovínovej základne a podporu informovanosti a koncepčných činností a stratégií lokálnych a regionálnych prístupov.

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Najčastejšie uvádzaným problémom je problematika manažmentu odpadov. Slovensko nemá podľa objektívnych indikátorov a aj podľa hodnotenia respondentami dostatočne vyriešené odpadové hospodárstvo. Skládky odpadu v blízkej budúcnosti dosiahnu hranicu svojej kapacity a nie sú dostatočné alternatívy spracovania odpadu, ani biologicky rozložiteľného odpadu.

Je zrejmé, že je potrebné podporovať separáciu a recykláciu odpadu, podporovať iné alternatívy nakladania s odpadom ako je skládkovanie, podporovať budovanie kompostovísk a kapacít zberných - separačných dvorov, keďže súčasné kapacity nie sú dostatočne dostupné a vhodne regionálne umiestnené aby čo najmenej odpadu mierilo na skládky podporovať. Ďalej chýbajú kapacity na spracovanie vyseparovaných zložiek, problémom separácie je nefunkčný trh s vyseparovaným odpadom, ktorý by po vyseparovaní mal byť surovinou.

Chýba strategickjšia a komplexná podpora environmentálnej výchovy a informovania. Je potrebné ľudí viesť k tomu aby správne využívali možnosti a zároveň je potrebné predchádzať tvorbe odpadu a viesť a motivovať obyvateľstvo k takémuto správaniu. Slovenská republika v nedostatočnej miere triedi a recykluje komunálny odpad, pričom miera jeho skládkovania je jedna z najvyšších v EÚ.

Výzvy súvisiace s cieľmi, ktoré SR musí v oblasti odpadového hospodárstva dosiahnuť, je možné riešiť viacerými spôsobmi. Ako jedno z riešení, ktoré sa v prípade odklonu od skládkovania často diskutuje, je budovanie spaľovní odpadu, toto riešenie však pôsobí kontraproduktívne voči ďalším dvom cieľom, a to sú ciele v triedení a v následnej recyklácii komunálneho odpadu. Z uvedeného dôvodu je preferovaným riešením, ktoré pomôže dosiahnuť všetky stanovené ciele okrem prevencie vzniku odpadu, najmä posilnenie separovaného zberu v obciach, dotriedňovanie zmesového komunálneho odpadu na regionálnych triediacich linkách, materiálové využívanie vzniknutých vyseparovaných materiálov ale aj samotného zvyšku po separácii, ktorý je vhodný na výrobu alternatívnych palív. Uvedené opatrenie je potrebné doplniť ekonomickým nástrojom v podobe zvýšenia poplatku za uloženie odpadov na skládky vo výške na úrovni okolitých krajín (a to čo najskôr) a obmedzením povoľovania a výstavby ďalších skládkovacích kapacít. Ďalej je vhodné zaviesť aj špeciálne opatrenia zamerané na prúdy odpadov, kde je potrebná pre ich ďalšiu recykláciu čistota suroviny, ako je napr. zálohovanie vybraných jednorazových a aj opakovaníe použiteľných obalov, ktoré by mali byť aj finančne podporované. Navrhnuté opatrenia nie sú ničím novým a sú bežne používané v krajinách, kde je miera skládkovania na nízkej úrovni a kde sú miery recyklácie na vyšších úrovniach ako je v Slovenskej republike. Sú technicky aj ekonomicky overené a zabezpečia plnenie stanovených cieľov. Ich implementácia prispeje ku rozvoju domáceho recyklačného priemyslu a zároveň prispeje ku environmentálnejšiemu nakladaniu s komunálnym odpadom oproti dnešnému stavu.

V zameraní na obehové hospodárstvo sa respondenti zamerali na nasledovné oblasti:

- Aj keď úroveň triedeného zberu má stúpajúcu tendenciu, je potrebné aj naďalej umožniť podporu projektov zameraných na zvýšenie kapacity v rámci systémov triedeného zberu komunálnych odpadov a zefektívnenie ich fungovania. Triedenie, t.j. separovaný zber odpadov, je základným predpokladom materiálového zhodnotenia, najmä recyklácie, vytriedených zložiek komunálnych odpadov.
- Predchádzanie vzniku biologicky rozložiteľného komunálneho odpadu. Kým v prípade odpadu z hospodárskych činností, najmä z priemyslu, je predchádzanie jeho vzniku záležitosťou zavádzania inovatívnych, environmentálne priaznivých technológií, v prípade biologicky rozložiteľného komunálneho odpadu je s cieľom predchádzania jeho vzniku potrebné podporiť najmä projekty v obciach a mestách a ich prostredníctvom v domácnostiach. Ide o projekty nákupu kompostérov obcami s cieľom zabezpečiť podporu domáceho kompostovania, ako aj o projekty inštalácie zariadení na anaeróbny rozklad biologicky rozložiteľného komunálneho odpadu u prevádzkovateľov kuchynských a reštauračných zariadení.
- Zhodnocovanie odpadov so zameraním na recykláciu. Hlavným dôvodom je potreba vytvoriť možnosti na splnenie cieľov, ktoré pre SR vyplývajú z právnych predpisov EÚ v oblasti odpadového hospodárstva, konkrétne výrazne znížiť množstvo odpadu ukladaného na skládky. Z dôvodu plnenia záväzkov vyplývajúcich z rámcovej smernice o odpade a v súlade s cieľmi stanovenými smernicou 1999/31/ES je potrebné, aby SR dobudovala infraštruktúru v oblasti

zhodnocovania odpadov, a to predovšetkým recyklácie nie nebezpečných odpadov a nebezpečných odpadov a zhodnocovania biologicky rozložiteľných odpadov.

- V rámci nakladania s odpadmi a podpory obehového hospodárstva je potrebné zamerať sa aj na opatrenia vzťahujúce sa k jednotlivým prúdov odpadov. Osobitne aktuálne budú opatrenia, týkajúce sa odpadu z plastov, či už obalového alebo neobalového charakteru. Tieto opatrenia vyplývajú z legislatívy EÚ a SR v oblasti zálohovania PET fliaš, ako aj zákazu vybraných druhov jednorazových plastových výrobkov.
- Podpora zvyšovania environmentálneho povedomia, propagácie triedeného zberu odpadov pri zdroji, predchádzania vzniku odpadov (kompostovaním v domácnostiach), ako aj informovanosti v oblasti zhodnocovania odpadov je potrebná z dôvodu, že je jedným z faktorov ovplyvňujúcich výsledky a efektívnosť investičných projektov v oblasti odpadového hospodárstva.
- Existencia environmentálnych záťaží a potreba ich sanácie, narušenie biodiverzity a potreba jej zachovania a ochrany prírody Na Slovensku sa nachádza viac než 1500 (1758) lokalít s environmentálnou záťažou, z čoho je viac než stovka s najvyššou prioritou riešenia. Environmentálne záťaže predstavujú znečistené územia spôsobené činnosťou človeka v uplynulom období, ktoré predstavujú závažné riziko pre viaceré zložky životného prostredia a pre ľudské zdravie. Preto je potrebné zabezpečiť ich sanáciu v prípadoch, keď zodpovednosť za jej vykonanie prechádza na štát, ako aj monitorovanie a prieskum.
- Investície v priemyselných procesoch zamerané na znižovanie environmentálnej stopy – t.j. zvyšovanie zdrojovej efektívnosti organizácií a podnikov v oblasti spotreby materiálov, vody, energií a znižovanie množstva odpadu. Investície do moderných a čistejších technológií, ktoré znižujú dopady na životné prostredie a prispievajú k fungovaniu obehového hospodárstva.
- Zvyšovanie zdrojovej efektívnosti v priemysle a čistejšie technológie sú predpokladom pre šetrenie zdrojov a dekarbonizáciu hospodárstva. Firmy, a to najmä MSP, ktoré tvoria jadro podnikania na Slovensku, si často nemôžu dovoliť z finančných dôvodov zavádzať takéto opatrenia a nakupovať nákladné čistejšie technológie. Opatrenie podporuje nielen obehové a nízkouhlíkové hospodárstvo, ale aj konkurencieschopnosť slovenského priemyslu, inovácie a tvorbu pracovných miest.
- Inovácie pre ekologický dizajn výrobkov – využívanie nových materiálov, znižovanie nárokov na primárne suroviny, znižovanie obsahu chemických látok vo výrobkoch, predĺžovanie životnosti výrobkov.
- Jedná sa o kľúčové opatrenie pre prechod k obehovému hospodárstvu – dizajn výrobku ovplyvňuje jeho trvácnosť, opraviteľnosť a to, kedy, a či, sa z výrobku stane odpad. Kvalitný dizajn je základom pre predchádzanie vzniku odpadov, ktoré je prioritou v hierarchii odpadového hospodárstva. Mali by sa podporovať firmy, ktoré navrhujú inovatívny dizajn a zlepšujú dizajn existujúcich výrobkov a takéto výrobky uvádzajú na trh, a to najmä výrobkov, ktoré idú nad rámec energeticky významných výrobkov v zmysle Smernice o ekodizajne.
- Podpora vzdelávania a informovanosti širokého spektra cieľových skupín (spotrebitelia, obce, mestá, podnikatelia, organizácie) o obehovom hospodárstve a podpora organizácií v znižovaní environmentálnej stopy prostredníctvom zeleného verejného obstarávania vo verejnom sektore (verejné inštitúcie, obce a mestá) a využívaním ekoznačiek a environmentálnych manažérskych systémov.
- Podľa Envirostratégie „do r. 2030 bude SR zeleným obstarávaním zabezpečovať aspoň 70% z celkovej hodnoty verejného obstarávania; zelené verejné obstarávanie bude povinné pre ústredné orgány štátnej správy, samosprávne kraje a mestá“ – na to, aby sa tento cieľ realizoval, je potrebné dotknuté subjekty podporiť aj finančne, prípadne vytvoriť finančnú podporu pre vzdelávanie a informovanosť v tejto oblasti.
- Podpora sieťovania firiem a vytváranie lokálnych a regionálnych prepojení systémov výroby a spotreby, priemyselná symbióza a podpora klastrov, podpora podnikania zameraného na udržiavanie hodnoty produktov v hodnotovom reťazci (up-cycling, opravy, a znovupoužitie výrobkov), budovanie centier opätovného používania.
- Priemyselná symbióza (industrial symbiosis) umožňuje tvoriť uzatvorené cykly v rámci priemyselných klastrov, kde docvádza k šetreniu nielen primárnych zdrojov a energií, ale aj

nákladov na dopravu, znižovaniu produkcie emisií a pod. Prostredníctvom klastrov je možné efektívnym spôsobom osloviť viacero firiem naraz, zabezpečovať ich spoluprácu, vzdelávanie a nepriamo znižovať tlaky na ŽP.

- Podnikanie zamerané na uchovávanie hodnoty produktov prispieva k znižovaniu spotreby a tým nižšej produkcii odpadu. Rozvoj podnikania v oblasti opráv podporuje lokálnu ekonomiku a tvorbu pracovných miest. Centrá opätovného používania podporujú znovupoužívanie výrobkov a tým znižovanie nadmernej spotreby, prispievajú k riešeniu sociálnych problémov. Podpora týchto centier je zakotvená aj v Envirostratégii 2030 a v Programe predchádzania vzniku odpadu na roky 2019-2025.
- Dematerializácie služieb s využitím IT technológií, podpora podnikania založeného na posune od produkcie výrobkov smerom k službám, podpora nových foriem podnikania v obehovej ekonomike (zdieľaná ekonomika, leasing) a podpora opatrení zameraných na digitalizáciu vo výrobkovej politike a odpadovom hospodárstve (toto opatrenie môže byť presunuté aj do Témy 1, špecifický cieľ digitalizácia) Prechod k obehovému hospodárstvu uľahčuje aj používanie výrobku viacerými užívateľmi, kde nie je nutné tento výrobok vlastniť, ale sa ponúka služba – využíva sa najmä u výrobkov s vysokou hodnotou, napr. požičiavanie bicyklov, vozidiel, rôznych prístrojov a pod. Takéto formy podnikania by sa mali podporovať, znižujú nadmernú spotrebu a nároky na prírodné zdroje.
- Využitím digitálnych technológií je možné lepšie označovanie zloženia výrobku, pôvodu surovín, obsahu chemických látok, ale aj informácií o environmentálnej stope výrobku, spôsoboch jeho recyklácie a pod. Takéto označovanie výrobkov (pas výrobku) by v budúcnosti malo byť štandardom, aby sa spotrebiteľ mohol rozhodovať na základe kvalifikovaných informácií a prostredníctvom rozumnej spotreby znižovať tlaky na ŽP. Nevyhnutným predpokladom sú investície do digitalizácie a podpora IT technológií.
- Podporiť rozvoj a inštaláciu systémov energetickeho manažérstva ISO 50001, možnosti využívania opatrení identifikovaných v dobrovoľných dohodách s priemyslom. Zjednodušiť administratívnu záťaž tak, aby to neodradzovalo priemysel využívať EU financovanie.

vii) zvyšovanie biodiverzity, zelenej infraštruktúry v mestskom prostredí a znižovanie znečistenia;

Súčasný stav problematiky

Z hľadiska biodiverzity sa SR na jednej strane vyznačuje vysokou rozmanitosťou druhov a ekosystémov a veľkou rozlohou chránených území, avšak na druhej strane čelí riziku ich ohrozenia alebo poškodenia v prípade, ak nebudú realizované primerané opatrenia zabezpečujúce starostlivosť o chránené územia a druhy. K ohrozeniu biodiverzity dochádza taktiež šírením nepôvodných, invázných druhov, ako aj v dôsledku nedostatku prvkov zelenej infraštruktúry v krajine.

Napriek investíciám sa stav biodiverzity v uplynulom období zhoršoval. Budúce investície by preto mali sústrediť pozornosť hlavne na prepájanie adaptácie na zmenu klímy s agro-environmentálnymi opatreniami, pričom možnosti sú aj v prepojení na sociálnu oblasť a vytváranie pracovných príležitostí hlavne pre nízko-kvalifikovanú pracovnú silu v regiónoch. Podpora a rozvoj budovania zelenej infraštruktúry a zvýšenia konektivity krajiny je pre nasledujúce obdobie prioritou. Pre podpora implementácie opatrenia bude potrebná integrácia prístupov ZI do kľúčových oblastí politik, zlepšovanie informovanosti a budovanie odborných kapacít, zavádzanie technických štandardov a štandardizovanie inovačných prístupov. Kvalita ovzdušia zostáva dôležitou témou na financovanie hlavne v sídelnom prostredí, so zameraním na znižovanie emisií z dopravy a v prepojení na koncept *smart cities* a elektromobilitu.

Stanovisko Európskej komisie:

Európska komisia hodnotí stav viac ako polovice biotopov a druhov ako nepriaznivý. Prioritné investičné potreby sú určené s cieľom zlepšiť biodiverzitu, zelenú infraštruktúru v mestskom prostredí a znížiť znečistenie, a najmä cez dekontamináciu a obnovu priemyselných areálov, riešenie fragmentácie krajiny a rozrastania miest a podporu opatrení vedúcich k zlepšeniu kvality ovzdušia a jeho monitorovaniu.

Časťou riešenia sú aktivity smerujúce k znižovaniu znečistenia ovzdušia emisiami z vykurovania domácností (náhrada kotlov na tuhé palivo za nízkoemisné palivo), technické a technologické opatrenia na znižovanie emisií na zdrojoch znečisťovania ovzdušia, podporu implementácie opatrení na zlepšenie kvality ovzdušia v mestách, najmä v súvislosti s organizáciou dopravy (napr. zavádzanie nízkoemisných zón a pod.). Podmienkou je ďalšie skvalitňovanie monitorovania ovzdušia. Podpora by sa mala zameriavať najmä na zóny a aglomerácie s riadenou kvalitou ovzdušia a menej rozvinuté regióny. Špecifickou oblasťou je sanácia starých environmentálnych zátŕaží, ako aj ich prieskum a monitorovanie a rovnako aj sanácia havarijných zosuvov a svahových deformácií. Dôležitá bude tiež podpora vypracovania dokumentov starostlivosti o chránené územia, najmä v lokalitách sústavy Natura 2000 a dokumentov starostlivosti o chránené druhy.

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Respondenti indikujú vysokú potrebu prepájania podpory opatrení na zvýšenie biodiverity s podporou opatrení na adaptáciu zmeny klímy a zvyšovanie biodiverzity, zelenej infraštruktúry v mestskom prostredí a znižovanie znečistenia.

Prínosy podpory a budovania zelenej infraštruktúry pri riešení adaptácie mestského prostredia zamerať na možnosti environmentálneho riešenia určitých technických problémov, účinne podporu zohľadniť v priestorovom plánovaní a pri plánovaní územného rozvoja zabezpečiť integritu území s prírodným charakterom v mestskom prostredí, zlepšiť mikroklímu prostredia, zabráňovať strate biodiverzity, zabezpečiť poskytovanie ekosystémových služieb a zabezpečiť dobrú kvalitu mestského prostredia.

Medi kľúčové oblasti boli zaradené:

- Monitoring druhov a biotopov európskeho významu Zachovanie, resp. obnova priaznivého stavu biotopov a druhov európskeho významu ako hlavný cieľ smernice o biotopoch vyžaduje poznanie a sledovanie ich stavu. Podobne aj plnenie požiadaviek vyplývajúcich zo smernice o ochrane vtáctva vyžaduje poznanie a sledovanie stavu ohrozených druhov vtáctva. Preto sú potrebné projekty monitorovania druhov a biotopov európskeho významu, ktorých výstupy sú následne využité aj v rámci reportingu za SR poskytovaného Európskej komisii.
- Definovanie biokoridorov pri vstavbe a modernizácii dopravnej infraštruktúry všetkých módov a tým aj ochrana zveri, zdraví a životov aj ľudí aj zveri.
- Negatívne hydromorfologické vplyvy mohli byť zapríčinené realizáciou niektorých typov opatrení, ktoré narúšajú pozdĺžnu kontinuitu riek a biotopov, narúšajú laterálnu spojitosť inundácií s vodným tokom a ostatné morfologické zmeny, ďalej hydrologické zmeny a v neposlednom rade výhľadové infraštruktúrne projekty.
- Podpora realizácie opatrení na spriechodnenie vodných tokov a vodných biotopov prostredníctvom spriechodnenia funkčným rybovodom alebo biokoridorom, prebudovaním existujúcich prekážok na vodnom toku na sklzy alebo rampy, zmenou manipulačného poriadku, odstránením existujúcej stavby, prípadne realizáciou iných vhodných opatrení.
- Existencia environmentálnych zátŕaží a potreba ich sanácie, narušenie biodiverzity a potreba jej zachovania a ochrany prírody Na Slovensku sa nachádza viac než 1500 (1758) lokalít s environmentálnou zátŕažou, z čoho je viac než stovka s najvyššou prioritou riešenia. Environmentálne zátŕaže predstavujú znečistené územia spôsobené činnosťou človeka v

uplynulom období, ktoré predstavujú závažné riziko pre viaceré zložky životného prostredia a pre ľudské zdravie. Preto je potrebné zabezpečiť ich sanáciu v prípadoch, keď zodpovednosť za jej vykonanie prechádza na štát, ako aj monitorovanie a prieskum.

- Na splnenie požiadaviek vyplývajúcich zo smernice Rady č. 92/43/EHS (smernica o biotopoch) a a smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2009/147/ES (smernica o ochrane vtáctva) je potrebné realizovať projekty nielen v chránených územiach, ale aj projekty na ochranu a obnova biodiverzity a ekosystémov mimo chránených území. Keďže zloženie ekosystémov ovplyvňujú o. i. invázne druhy (vytláčajú pôvodné druhy a znižujú biodiverzitu), ktoré zároveň predstavujú významný zdroj alergénov, je potrebné podporiť opatrenia zamerané na ich potlačanie a odstraňovanie.
- Potrebné je zintenzívniť realizáciu opatrení pre zabezpečenie starostlivosti o chránené územia a druhy, s cieľom predísť ich degradácii.
- Dobudovanie národnej časti sústavy chránených území Natura 2000 a sústavy medzinárodne významných území so zodpovedajúcou ochranou, vrátane dopracovania dokumentácie ochrany prírody pre ich zabezpečenie .
- V prípade poľnohospodárskeho využívania týchto ekosystémov je potrebné podporovať a využívať postupy čo najviac šetrné k životnému prostrediu.
- V rámci všetkých lesných biotopov v chránených územiach sa zamerat' na zachovanie prírodných procesov alebo prírode blízke obhospodarovanie lesa.
- Realizácia opatrení pre ochranu lokalít sústavy Natura 2000, ako aj chránených druhov v nadväznosti na vypracované a prijaté dokumenty starostlivosti o chránené územia, vrátane preventívnych a ďalších opatrení pre zamedzenie šírenia invázných nepôvodných druhov.
- Opatreniami na vzájomné prepojenie chránených území sa rovnako zlepšia podmienky pre chránené biotopy a druhy rastlín a živočíchov a celkovo biologickú i krajinnú biodiverzitu.
- Pre sledovanie efektívnosti opatrení je potrebné venovať pozornosť aj monitoringu lokalít a druhov európskeho významu.
- Zabezpečenie ochrany lokalít pralesov a ich zvyškov a vhodného manažmentu v ich ochranných pásmach, ako aj skvalitnenie ochrany a obnovy lesov, lúk a pasienkov, ktoré predstavujú ekosystémy s najvyššou mierou biodiverzity a podporujú aj vytváranie agrolesníckych systémov.
- V rámci poľnohospodárskej krajiny podpora postupov šetrných k životnému prostrediu s využitím agroenvironmentálnych nástrojov.
- Zastavenie úbytku mokradí a straty ich ekosystémových služieb a podpora pre vytváranie mokradných prvkov v krajine v záujme podpory biodiverzity ako aj posilnenia ekologickej stability krajiny, zmiernenia negatívnych následkov zmeny klímy, zlepšovania mikroklimatických a iných podmienok pre človeka.
- Obnova minimálne 15 % degradovaných ekosystémov na Slovensku ako napríklad nad hornou hranicou lesa, ale najmä slanísk, mokradí, rašelinísk a lužných lesov, výrazne ovplyvnených ľudskou činnosťou. Obnova spojitosti vodných tokov a dobrého stavu mokradí je podmienkou rámcovej smernice EÚ o vodách.

3. Prepojenejšia Európa vďaka posilneniu mobility a regionálnej prepojenosti IKT

Slovensko má malú a veľmi otvorenú ekonomiku. Podiel exportov tovarov a služieb na HDP dosiahol v roku 2017 až 96% hrubého domáceho produktu. Regióny na západe Slovenska sa vďaka dobrej dopravnej infraštruktúre dokázali zapojiť do medzinárodnej deľby práce. Pritiahli vysoký objem zahraničných investícií a vytvorili prosperujúce regionálne ekonomiky s relatívne vysokými mzdami a nízkou nezamestnanosťou. V inej situácii sú regióny vo východnej časti krajiny, ktoré trpia vysokou nezamestnanosťou a odlivom populácie v produktívnom veku. Slovensko má dnes jednu z najvyšších mier regionálnych rozdielov v EÚ. Kým HDP v jednotkách kúpnej sily na jedného obyvateľa dosahoval v roku 2016 v Bratislavskom kraji až 184% priemeru EÚ, v Prešovskom kraji to bolo len 47% priemeru EÚ. Kvalitnejšia dopravná infraštruktúra umožní napojiť menej rozvinuté regióny na globálne dodávateľsko-odberateľské siete. Súčasne umožní zvýšiť kvalitu života a životného prostredia v regiónoch s vysokou dopravnou zaťaženosťou. Investície do diaľnic, rýchlostných ciest, regionálnych komunikácií a železníc by mali smerovať k ekologickejšej a ekonomicky efektívnejšej multimodálnej doprave.

Zmyslom budovania infraštruktúry informačných a komunikačných technológií (IKT) a vytvárania elektronických služieb verejnej správy je poskytnúť kvalitné a efektívne digitálne služby pre občanov a podniky na celom území štátu, nielen v metropolitných oblastiach.

i) rozvoj udržateľnej intermodálnej transeurópskej dopravnej siete;

Súčasný stav problematiky

Investície do oblasti dopravy boli najviditeľnejšie najmä v cestnej infraštruktúre. Došlo k zahutneniu cestnej siete v regiónoch mimo Bratislavy a zníženiu nehodovosti. V železničnej doprave sa financovala modernizácia železničných tratí v celkovej dĺžke 79,58 km (Žilinský kraj a Trenčiansky kraj). Západné Slovensko, cez ktoré prechádza najvýznamnejší národný multimodálny dopravný koridor Va (diaľnica D1 a železničný koridor), koncentrovalo 25 % zdrojov Operačného programu Doprava (OPD) na výstavbu a modernizáciu železničnej a cestnej infraštruktúry. Je nutné prepojiť národné multimodálne koridory s európskymi a dostavať kvalitné multimodálne prepojenie smerom na Česko, Poľsko a Maďarsko. Pri výstavbe nových úsekov diaľnic rýchlostných ciest treba dokončiť najmä chýbajúce úseky na diaľničných ťahoch D1 a D3. Výstavba prispeje zabezpečeniu kvalitného národného diaľkového spojenia, napojenia na susedné štáty a tým k homogenizácii cestnej infraštruktúry zaradenej do siete TEN-T. Cieľom výstavby rýchlostných ciest je dosiahnuť komplementaritu s intervenciami do diaľničnej siete, umožniť slovenským regiónom prístup na TEN-T sieť a zabezpečiť kvalitné spojenia medzi regiónmi a regionálnymi centrami navzájom. Prioritou bude dobudovanie chýbajúcich úsekov R2 a R4. Do roku 2030 treba budovať aj úseky R3 a R6.

V oblasti železničnej dopravy je potrebné sústrediť sa na modernizáciu železničného koridoru č. V. v trase Žilina – Košice a koridoru č. VI. v trase Žilina – št. hr. SR/ČR. Na zvýšenie interoperability tratí významných pre medzinárodnú dopravu bude podporené zavedenie traťového zabezpečovacieho a riadiaceho systému ETCS a oznamovacieho zariadenia GSM-R (ERTMS). Súčasne treba zabezpečiť obnovu mobilného parku vozidiel, ktoré zabezpečujú železničnú osobnú dopravu.

V oblasti podpory rozvoja vodnej dopravy budú aktivity zamerané prioritne na zlepšenie splavnosti dunajskej vodnej cesty a modernizáciu a rozvoj infraštruktúry verejných prístavov zahrnutých do základnej siete TEN-T.

Stanovisko Európskej komisie

Nedostatky v prepojenosti zostávajú v oblasti dokončenia a modernizácie cestnej a železničnej dopravnej infraštruktúry, ako aj na úrovniach bezpečnosti cestnej premávky. Potreby vysoko-prioritných investícií sú určené cieľom rozvíjať udržateľnú intermodálnu transeurópsku dopravnú sieť, a najmä:

- *dokončiť základnú a komplexnú transeurópsku železničnú a cestnú sieť (vrátane cezhraničných úsekov) a odstrániť regionálne rozdiely v dostupnosti transeurópskej cestnej dopravnej siete,*
- *modernizovať transeurópsku železničnú dopravnú sieť a dokončiť multimodálne koridory transeurópskej dopravnej siete,*
- *znižovať vplyv na životné prostredie a zvýšiť bezpečnosť dopravy.*

Výstupy z dotazníka

Za zásadný problém respondenti považujú „nedobudovanú a zastaranú dopravnú infraštruktúru zaradenú do siete TEN-T“, včítane „nedobudovanosti multimodálnej siete TEN-T“. S uvedeným problémom súvisia ďalšie parciálne problémy ako: „pomalá modernizácia železničného koridoru č. V na trase Žilina- Košice vrátane modernizácie železničných staníc“, „nekvalitná a časovo náročná medzinárodná a vnútroštátna preprava“, či „nedokončená sieť diaľnic a rýchlostných ciest“.

Na riešenie uvedených problémových okruhov sú navrhované veľmi konkrétne opatrenia:

- Dobudovanie siete diaľnic a rýchlostných ciest na sieti TEN-T, najmä D1, D3, R2 a R4, teda severojužné prepojenie
- Definovanie priorít na riešenie jednotlivých úsekov multimodálnej DI na základe Dopravného modelu SR a jednotlivých PUM-ov VÚC pre prioritizáciu výstavby a následne jednoduchšie procedúry schvaľovania projektov zo strany EÚ
- Investície do železničnej dopravnej infraštruktúry pre zvýšenie jej konkurencieschopnosti
- Modernizácia železničného koridoru Žilina – Košice
- Modernizácia železničného uzla Bratislava
- Väčšia podpora EK a EÚ pre využívanie PPP riešení pre kompletizáciu TEN-T infraštruktúry a stanovenie metodík pre zapojenie súkromného sektora.

ii) rozvoj udržateľnej intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility, podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility;

Súčasný stav problematiky

Doterajšie investície do diaľnic priniesli najvyššiu pridanú hodnotu v prípadoch, že prepojili metropolitné regióny a okresy s vysokým podielom mestského obyvateľstva. Dosiahnuté synergické efekty zahŕňajú nadpriemerný rast reálnych miezd, nadpriemerné tempo znižovania nezamestnanosti, vyššie tempo bytovej výstavby a zmenu negatívneho salda vnútorného sťahovania na pozitívne. Výstavba kvalitnej dopravnej infraštruktúry vytvára synergické efekty s regionálnym rozvojom a zeleným rastom. Napojenie menej rozvinutých regiónov na sieť diaľnic a železníc pomáha zvyšovať podnikateľskú aktivitu, tvorbu pracovných miest a tiež kvalitu života v regiónoch s vysokou dopravnou zaťaženosťou.

V budúcom programovom období bude pokračovať výstavba ciest I. triedy a modernizácia ciest I. triedy (najmä úsekov, mostov, križovatiek). V lokalitách, kde je to opodstatnené z prevádzkových i ekonomických dôvodov, bude vykonaná elektrifikácia železničných tratí, modernizácia železničných

trati (mimo TEN-T) a výstavba intermodálnych terminálov. Podporí sa budovanie inteligentných dopravných systémov pre zvládnutie rastúcich objemov dopravy a zvyšujúcej sa miery nehodovosti na už existujúcej cestnej infraštruktúre. Prevažná časť investícií bola financovaná z európskych zdrojov. Boli však použité aj národné zdroje a PPP projekty. V budúcnosti je možné použiť PP projekty na kratšie úseky diaľnic a rýchlostných ciest.

Ekologická doprava je do budúcnosti výzva pre mestské aglomerácie jednak v spojitosti kvalitou ovzdušia, udržateľnou mobilitou a jednak v kontexte zvyšovania kvality života. Urobil sa určitý pokrok v podpore udržateľnej multimodálnej mestskej mobility. Významnými projektmi bolo zvýšenie trolejbusovej dopravy v Banskej Bystrici, či ekologizácia mestskej hromadnej dopravy v Trnave, alebo v súčasnom programovom období v Košiciach. Výzvou zostáva dobudovať dobre fungujúci systém verejnej dopravy v Bratislave a prepojenia na prímestské oblasti, vrátane lepšieho prepojenia na Viedeň. Nevyhnutné budú intervencie v oblasti prestupných terminálov a záchytných parkovísk vo veľkých sídelných aglomeráciách, najmä v Bratislavskom a Košickom kraji. Intervencie budú mať podobu modernizácie a výstavby električkových a trolejbusových tratí, obnovu mobilných prostriedkov dráhovej mestskej dopravy a modernizácie technickej základne pre vozidlá mestskej dráhovej dopravy.

Stanovisko Európskej komisie

Prioritné investičné potreby by mali byť zamerané na:

- *investície do regionálnej a miestnej mobility s cieľom riešiť negatívne externé vplyvy dopravy, napríklad podporou multimodality, zabezpečiť, aby celá doprava bola šetrnejšia k životnému prostrediu, bezpečnejšia a nákladovo efektívnejšia*
- *podporu udržateľných a efektívnych systémov mestskej dopravy (ako súčasť príslušných integrovaných stratégií územného rozvoja alebo na základe plánov udržateľnej mestskej mobility), najmä v mestách.*

Výstupy z dotazníka

Dominantným problémom vnútroštátnej a regionálnej mobility je stav infraštruktúry, predovšetkým cestnej, ale aj železničnej. Podľa respondentov nezodpovedá požiadavkám doby a konkrétne sa prejavuje v „preťažnosti cestných komunikácií kamiónovou dopravou“, čo súvisí s nedobudovanou sieťou diaľnic a obchvatov, „stav ciest I. triedy je nevyhovujúci, v niektorých prípadoch až katastrofálny“, „regionálna cestná doprava je nekvalitná“, „nedostatočná je aj kapacita cezhraničnej infraštruktúry“. Ako problém je vnímaná tiež „malá podpora pre budovanie integrovaných dopravných systémov“.

Veľmi podobne, aj na úrovni mestskej/miestnej prepravy je najzásadnejším problémom „nedostatočne vybudovaná infraštruktúra v oblasti udržateľnej multimodálnej mestskej a prímestskej mobility“. Systémy verejnej osobnej dopravy sú charakterizované ako „neadekvátne“.

Závažný okruh predstavuje „nedostatočná podpora znižovaniu environmentálneho dopadu dopravy a bezpečnosti“. S čím súvisí „neexistencia reálneho riešenia modelu nízkoemisných zón v centrách miest, historických lokalitách a v chránených oblastiach“ a „nekvalitná, časovo náročná a environmentálne nepriaznivá preprava cestujúcich vo veľkých mestských aglomeráciách“. Spomenutá bola aj nízka podpora vnútrozemskej vodnej dopravy a ekologizácie uvedeného módu.

Uvedené problémy si podľa respondentov vyžadujú nasledovné opatrenia:

- Modernizácia ciest I. triedy
- Z existujúceho prehľadu zanedbaných a nebezpečných úsekov ciest I. triedy vytipovať tie s najväčším ekonomickým potenciálom a sústrediť obmedzené prostriedky na tie úseky, ktorých modernizácia dokáže vytlačiť čo najväčší pákový efekt na ekonomiku

- Zlepšenie technických parametrov a stavu cestných objektov, napr. mostov a križovatiek, na cestách I. triedy
- Lepšie využitie kapacity železničnej prepravy
- Výstavba/dostavba kontajnerových/paletových terminálov
- Zabezpečenie prepravy tovaru "door to door"
- Podpora nízkoemisnej dopravy aj jej prioritizácie v CEF a IWW bez univerzálneho cielenia na železničnú dopravu (možné využitie IWW pre služby a tovary)
- Budovanie obchvatov miest obcí; odkloniť dopravu mimo mestá a obce všade tam, kde je vysoký podiel tranzitnej dopravy
- Zavádzať systémovo protihlukové opatrenia tam, kde sú prekračované maximálne hlukové limity, a to nielen na novobudovanej dopravnej infraštruktúre ale aj na už existujúcej infraštruktúre
- Vyššia podpora bezpečnosti na cestách a železničiach pre vybudovanie ekoduktov a biokoridorov, nielen na novobudovanej dopravnej infraštruktúre ale aj na už existujúcej
- Podpora prechodu na alternatívne palivá a nízko-emisné dopravné módy, budovanie potrebných sietí
- Vyššie dotácie EÚ na projekty DI cestnej infraštruktúry na výstavbu palivových staníc, prepájania energetickej infraštruktúry pre tieto potreby
- Vyššia EÚ podpora nákupu nákladných vozidiel na alternatívne palivá, hlavne LNG, prostredníctvom MH SR
- Opätovná podpora "šrotového" pre vozidlový park SR, nielen IAD ale aj VOD a NAD
- Alokovať dostatočný objem finančných prostriedkov na výstavbu a modernizáciu cezhraničnej infraštruktúry: elektrifikácia, zdvojkolajnenie, zvýšenie rýchlosti na oboch tratiach spájajúcich Viedeň a Bratislavu
- Dobudovanie siete diaľnic a rýchlostných ciest medzi Bratislavou a Viedňou
- Podpora VOD a motivácia cestujúcich na jej využívanie
- Rozšírenie záchytných parkovísk a zavedenie parkovacej politiky v nadväznosti na skvalitňovanie a zvyšovanie dostupnosti mestskej hromadnej a verejnej dopravy
- Obnova vozového parku VOD
- Rozširovanie tratí električiek a vlakov v metropolitnom regióne
- Modernizácia dopravnej infraštruktúry dráhovej dopravy (električkové a trolejbusové trate, meniarne, napájacie stanice a depá)
- Investície do koľajovej dopravy
- Presun kompetencií v oblasti rozvíjania vodného turizmu ako ďalšej formy cestovného ruchu tam, kde je to možné a účelné na obce/mestá a VÚC.

iii) zlepšenie digitálnej pripojiteľnosti.

Súčasný stav problematiky

Vďaka podpore z európskych zdrojov sa vykonali značné investície do infraštruktúry IKT. Stúpol počet potenciálne pripojiteľných obyvateľov obcí z 276 tisíc na 452 tisíc. Podiel domácností, ktoré majú prístup doma k počítaču sa zvýšil z 55,4 % na 80,5 %. Podiel domácností s prístupom k internetu narástol z 24,3 % na 50,4 %. Najväčšie nárasty sa realizovali v Košickom, Banskobystrickom a Žilinskom kraji. Došlo k veľkému nárastu digitálnych služieb verejného sektora. Sprístupnenie digitálnych verejných služieb a zlepšenie prístupu domácností k internetu má pozitívne dopady na regionálnu konkurencieschopnosť a regionálnu konvergenciu.

V ďalšom období bude potrebné realizovať mapovanie Slovenska na úroveň jednotlivých adries a verejná konzultácia bielych, šedých a čiernych miest v pripojení na broadband. Mapovanie bude slúžiť ako základ pre projekty, v rámci ktorých bude budované pripojenie s minimálnou rýchlosťou 100

Mbit/s, ktoré je možné zvýšiť na 1 Gbit/s. Pokryvanie bude realizované najmä v samosprávnych krajoch, v ktorých bolo identifikovaných na začiatku programového obdobia 2014 – 2020 najviac bielych miest na úrovni obcí. Pozornosť sa sústreďí aj na pokrytie 5G na hlavných cestných a železničných ťahoch. Tento projekt bude nadväzovať na projekt pokrývania diaľnic a rýchlostných ciest 4G internetom. Potrebná bude aj dostavba vysokokvalitného miestneho bezdrôtového pripojenia.

Stanovisko Európskej komisie

Investičné potreby by mali byť zamerané na rozvoj spoľahlivej vnútroštátnej stratégie v oblasti širokopásmového pripojenia a zvýšenie kapacít subjektov zapojených do tohto odvetvia, ako aj opatrenia na mapovanie investícií, na základe ktorých možno zaviesť vysokokapacitné širokopásmové siete.

Výstupy z dotazníka

Za dominantný problém respondenti považovali problém spojený s nedostatočnou transparentnosťou a v niektorých prípadoch aj samotnou existenciou relevantných dát, ktoré by boli kvalitným podkladom národnej stratégie: „absencia celonárodnej mapy existujúcej infraštruktúry vo všetkých sieťových odvetviach“, „neexistencia relevantných dát o skutočnom pokrytí Slovenska ultra-rýchlym širokopásmovým pripojením“, či „neexistencia informácií o komerčných plánoch telekomunikačných operátorov na vybudovanie ultra-rýchlych komunikačných pripojení tam, kde domácnosti majú zatiaľ len pripojenia horšej kvality“. Ako problém bol vnímaný fakt, že Slovensko zatiaľ nemá ucelenú stratégiu na zabezpečenie pripojenia všetkých domácností na ultra-rýchle širokopásmové pripojenie, tiež nízka digitálna konektivita v časti regiónov Slovenska, najmä v zaostávajúcich okresoch, či nedostatočne vybudovaná sieť pre bezplatný internet pre verejnosť, ako aj pokrytie diaľnic a železníc 4G a 5G internetom. Kriticky je vnímané nekoordinované plánovanie a nerovnomerná výstavba optických sietí a regulácia vysokokapacitných sietí elektronických komunikácií (ÚPREKaPS). Ďalšiu skupinu tvoria problémy spojené s legislatívou a zodpovednosťou: „náročnosť povolovacích procesov pri výstavbe telekomunikačnej infraštruktúry novej generácie“, „zamietavé stanoviská vlastníkov a prevádzkovateľov dopravnej infraštruktúry s umiestňovaním telekomunikačných stavieb v blízkosti dopravnej infraštruktúry. Vybavenie úradu meracou technikou je podľa respondentov nedostatočné „v pevnom umiestnení aj v mobilných meracích pracoviskách“.

Na riešenie problémov boli navrhované nasledovné aktivity:

- Vytvoriť jednotnú celonárodnú databázu existujúcej infraštruktúry všetkých sieťových odvetví
- Čo najskôr zrealizovať "re-mapovanie" na úroveň adries
- Ihneď po re-mapovaní realizovať verejnú konzultáciu za účelom zistenia komerčných plánov telekomunikačných operátorov na pokrytie tých domácností/adries, ktoré ešte nie sú pokryté ultra-rýchlym internetom, s výhľadom na nasledujúce 3 roky, v zmysle pravidiel EÚ
- Získať informácie vo forme databázy až do momentu existencie portálového riešenia, „Realizovať plány ÚPREKaPS na vybudovanie portálového riešenia v zmysle štúdie "Monitorovací systém pre reguláciu a štátny dohľad"
- Vytvoriť interaktívny digitálny monitorovací systém pre celé Slovensko mapujúci aktuálny stav pokrytia a základné charakteristiky rýchlosti a šírky pásma, prípadne ďalších parametrov tak, aby bolo možné mapovať postupne nielen mestá a obce ale aj jednotlivé adresné body
- Podporiť projekty na zabezpečenie kvalitného pripojenia na internet pre orgány verejnej moci v bielych a šedých zónach
- Podporiť projekty riešiace e-Inklúziu na verejných priestranstvách, komunikáciách a v dopravných prostriedkoch
- Podpora projektov telekomunikačných operátorov, ktorí sa zaviazujú pokryť aj podnikateľsky menej atraktívne miesta kvalitným pripojením
- Vypracovanie analýz a rozvojových stimulov podnikov budujúcich nové prvky VHCN
- Budovať internetové pripojenia optickými vláknami
- Uľahčiť prístup k frekvenčnému spektru

- Vypracovať metodiku a následne vybudovať informačný systém mapovania pasívnej optickej infraštruktúry chrbticových sietí. Súčasne s telekomunikačnými spoločnosťami určiť distribučné body (DBTO) pre vzájomné prepájanie týchto sietí s náväznosťou na zákaznícke prístupové siete
- Dosiahnuť čo najskôr, aby MDaV stratégiu pripravilo na základe skutočných dát
- Preniesť zodpovednosť na iný orgán štátnej správy (UPVII)
- V stavebnom zákone presne stanoviť zjednodušený postup pri povoľovaní telekomunikačných stavieb
- Vytvoriť internetovú aplikáciu „Vybavovanie žiadostí na používanie frekvencií na webovom sídle úradu“
- priebežný monitoring a komunikácia potrieb regulovaných subjektov (štát tak získa relevantné informácie o efektívnosti využívania frekvenčného spektra ako aj možnosť lepšie a presnejšie stanoviť tak predmetné podmienky ako aj strategicky ich plánovať)
- Zabezpečiť pre zložky dohľadu mobilnú meraciu a výpočtovú techniku, ktorá automaticky umožní podrobný zber dát a metadát využívaného frekvenčného spektra v reálnom čase počas výjazdov meracích vozidiel.

4. Sociálnejšia Európa vďaka vykonávaniu Európskeho piliera sociálnych práv

Doterajšia podpora EÚ zdrojov bola sústredená predovšetkým na tvorbu pracovných miest a opatrenia znižujúce vysokú nezamestnanosť. Veľká časť zdrojov slúžila na podporu aktívnych opatrení na trhu práce. Tieto nástroje na zamestnávanie uchádzačov o zamestnanie sa ukázali ako pomerne málo efektívne. Pre politiky trhu práce má zásadný význam demografický vývoj a technologické zmeny. Vzhľadom na tento vývoj sa dá predpokladať, že dôjde k významnému poklesu objemu disponibilnej pracovnej sily. Preto je potrebné prehodnotiť štruktúru realizovaných aktívnych opatrení trhu práce, ktorá sa v SR odlišuje od štruktúry typickej v Európskej únii, s dôrazom na opatrenia zamerané na vzdelávanie a tréning. Opatrenia na trhu práce by mali viac cieľiť na špecifické socio-demografické skupiny, hlavne na znevýhodnených uchádzačov o prácu, ako sú pracovníci vo veku 50+, ženy, či marginalizované rómske komunity. V dlhodobom horizonte je potrebná príprava na zmeny na trhu práce, ktoré prinesie predovšetkým robotizácia, t.j. zánik pracovných miest a vznik nových doposiaľ neexistujúcich povolání.

i) Zvyšovanie účinnosti pracovných trhov a prístup ku kvalitnému zamestnaniu rozvíjaním sociálnej inovácie a infraštruktúry;

Súčasný stav problematiky

Prostriedky Európskej únie podporujúce opatrenia v oblasti zamestnanosti zohrali významnú úlohu a najväčšia časť zdrojov bola investovaná do projektov na realizáciu aktívnych a preventívnych opatrení trhu práce. Z národných zdrojov bola financovaná technická a inštitucionálna podpora potrebná na realizáciu týchto opatrení. S príspevom zdrojov z Európskeho sociálneho fondu sa na Slovensku podarilo úspešne zvýšiť mieru zamestnanosti a znížiť nezamestnanosť. Naďalej pretrváva problém dlhodobozamestnaných, hlavne kvôli nerovnováhe ponuky vzdelávacích inštitúcií a dopytu na pracovnom trhu.

Z ex-post hodnotenia vyplynula potreba pokračovať v programoch zameraných na tvorbu/budovanie ľudského kapitálu a to najmä rozvojom celoživotného vzdelávania. Pre riešenie aktuálnych potrieb trhu práce majú význam aj krátkodobé tréningy a rekvalifikácie.

Rámec európskych a národných cieľov politiky súdržnosti:

V niektorých povolaniach je zaznamenaný nedostatok pracovnej sily, v niektorých oblastiach je však aj naďalej vysoká nezamestnanosť a treba zvládnuť nový hospodársky vývoj. Potreby vysoko prioritných investícií sú preto určené s cieľom zlepšiť prístup ku kvalitnému zamestnaniu pre znevýhodnené osoby a zraniteľné osoby na trhu práce, posilniť účinnosť inštitúcií a služieb trhu práce, podporovať účasť žien a adaptáciu podnikov a pracovníkov na zmenu, a to aj prostredníctvom sociálnej inovácie a infraštruktúry, a najmä:

- podporovať integráciu do trhu práce dlhodobozamestnaných, evidovaných nezamestnaných, najmä nízko kvalifikovaných, starších, zdravotne postihnutých osôb, neevidovaných nezamestnaných a neaktívnych osôb vrátane mladých ľudí, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy,
- podpora zdravého a primerane prispôbeného pracovného prostredia, ktoré by riešilo zdravotné riziká, adaptáciu pracovníkov na zmeny a aktívne starnutie,
- podporovať posudzovanie a predvídanie potrieb v oblasti zručností a zabezpečovanie včasnej a cielej podpory pre dosiahnutie súladu ponuky a dopytu na trhu práce, transformáciu a mobilitu,
- zabezpečiť ciele zvyšovanie úrovne zručností a rekvalifikácie vrátane potvrdenia predchádzajúceho vzdelávania a motivovať podniky k investíciám do odbornej prípravy,

- podporovať vytváranie sociálnych podnikov,
- zlepšiť rodovú rovnosť na trhu práce, najmä prostredníctvom dostupnej starostlivosti o deti do 3 rokov,
- podporovať rovnaké príležitosti a aktívnu účasť pracovníkov z radov migrantov, resp. z tretích krajín v spoločnosti.

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Oblasti trhu práce dominoval v dotazníku problém nedostatočnej integrácie zraniteľných a znevýhodnených skupín na pracovnom trhu, predovšetkým dlhodobá nezamestnanosť nízko kvalifikovaných mladých ľudí a vysoká nezamestnanosť príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít. Ako dôvod bol uvádzaný „ťažký prístup zraniteľných a znevýhodnených skupín na pracovný trh (zdravotne znevýhodnení, sociálne vylúčené skupiny, dlhodobo nezamestnaní, nízko kvalifikované skupiny, a pod.)“, ale aj „bariéry zo strany zamestnávateľov, predsudky, odkázanosť na sociálnu pomoc štátu, ťažké životné a ekonomické podmienky, nedostatočná ekonomická sebestačnosť.“ Výrazným problémom naďalej ostáva nedostatočná prepojenosť vzdelávacieho systému s trhom práce a s tým súvisiaca nedostatočná príprava mladých ľudí na požiadavky pracovného trhu a nedostatok zručností zamestnancov. „Rýchle zmeny technológií v jednotlivých sektoroch hospodárstva je potrebné preniesť do zručností zamestnancov.“ Rovnako problematické sú aj flexibilné formy zamestnania (hlavne pre osoby s nízkym vzdelaním alebo pre rodiča s dieťaťom).

Na riešenie problémov navrhli respondenti tieto aktivity:

- podpora programov pre viacnásobne znevýhodnené skupiny Rómov (ženy, NEET, dlhodobo nezamestnaní , ≥ 50)
- ciele programy vzdelávania marginalizovaných skupín a znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie podľa potrieb jednotlivých regiónov
- podpora zamestnávateľov pri vytváraní nových pracovných príležitostí pre marginalizované skupiny a znevýhodnené skupiny obyvateľstva
- dostupnosť ďalšieho vzdelávania na nové technológie a postupy s ohľadom na zvýšenú adaptabilitu na pracovnom trhu pre zamestnancov
- podpora zamestnávania prostredníctvom cielej (re)kvalifikácie a podpory vzdelávania
- zavedenie pracovného tútoringu pri zamestnaní skupiny nezamestnaných z MRK u zamestnávateľa
- podpora zamestnávateľov pri vytváraní pracovných miest pre nízko kvalifikovaných zamestnancov alebo miest s flexibilnými formami zamestnania
- podpora asistencie pre zamestnávateľov dlhodobo nezamestnaných ľudí
- vytváranie nových modelov politiky zamestnanosti
- práca na skrátený pracovný čas, pružný pracovný čas, práca na zmeny, delené pracovné miesto resp. zdieľanie pracovného miesta, práca doma, pohotovostná práca, projektová práca
- podpora rekvalifikačných programov aj pre seniorské kategórie
- vybudovanie celoživotného kariérneho poradenstva
- podpora poradenstva v oblasti zamestnávania znevýhodnených skupín
- podpora duálneho vzdelávania ako aj možnosti zmeniť špecializáciu aj v priebehu zamestnania
- zvyšovanie kvality vzdelávania a odbornej prípravy na konkrétne pracovné miesta
- lepšie prepojenie osnov s praxou
- prepojenie systému vzdelávania a trhu práce
- rozšírenie duálneho vzdelávania
- propagácia mobility mladých ľudí
- dôsledné plnenie stratégie "upskillingu" - posilnenie zručností

- viac prostriedkov na aktivity súvisiace so vzdelávaním v rámci APTP a sústredenie sa na možnosti rekvalifikácie
- vypracovanie metodiky na diagnostiku veľmi nízko vzdelaných ľudí a vyškolenie špecialistov na prácu s nimi
- vyškolenie špecialistov schopných takejto diagnostiky aj následnej korekcie formou neformálneho vzdelávania alebo podpory neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa v sociálnom podniku alebo pri obecných prácach
- podpora sociálnej ekonomiky
- rozšírenie priamej a nepriamej podpory sociálnej ekonomiky a sociálnych podnikov zvlášť aktivizácia neaktívnych osôb na trhu práce
- daňové úľavy pre menej rozvinuté regióny.

Problémy aj aktivity identifikované respondentmi sú plne v súlade s rámcom politiky súdržnosti.

ii) Zlepšenie prístupu k inkluzívnym a ku kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním infraštruktúry;

Súčasný stav problematiky

Doterajšia EÚ podpora v rámci vzdelávania a ľudského kapitálu bola nasmerovaná predovšetkým v prospech regionálneho a vysokého školstva, s dôrazom na infraštruktúru vzdelávania. Investície do budov a IKT vybavenia zlepšili úroveň digitalizácie a modernizácie regionálneho školstva, čo je považované za významný príspevok pre zníženie dlhoročne kumulovaného „modernizačného dlhu“ školskej infraštruktúry. Pozitívnym výsledkom v oblasti vzdelávania je nárast populácie s ukončeným tretím stupňom vzdelania. Realizované opatrenia sa však nepremietli do zlepšenia v PISA testoch, kde sú výsledky testovania podmienené sociálno-ekonomickým zázemím testovaných žiakov. Problémy v oblasti vzdelávania sú teda výrazne korelované s problémami v oblasti sociálnej inklúzie. Zaškolenosť detí zo sociálne znevýhodneného prostredia v materských školách je predmetom riešenia, umiestňovanie rómskych detí do špeciálnych škôl a tried, kde je jednou z príčin detí aj nedostatočná diagnostika pri zápise, stále nemá jednoznačné riešenie. Ciele inteligentného rastu nie je možné naplniť bez naplnenia cieľov inkluzívneho rastu.

Budúce riešenia by mali smerovať k podpore budovania a rozvíjania infraštruktúry zameranej na zlepšenie odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania v špecifických oblastiach zameraných na rozvoj lokálnych ekonomík a k posilneniu spolupráce ekonomických aktérov za účelom budovania integrovaných klastrov. Opatrenia budú podporovať implementáciu opatrení zameraných na posilnenie rastu a konkurencieschopnosti MSP.

Rámec európskych a národných cieľov politiky súdržnosti:

Výsledky systému vzdelávania a odbornej prípravy sú slabé a odhaľujú výrazné regionálne a sociálno-ekonomické rozdiely. Potreby vysoko prioritných investícií sú preto určené s cieľom podporiť rovnaký prístup ku kvalitnému a k inkluzívnemu vzdelávaniu, odbornej príprave a celoživotnému vzdelávaniu a zlepšiť ich účinnosť a relevantnosť na trhu práce, a to aj prostredníctvom infraštruktúry, a najmä:

- zvýšiť účasť detí na vzdelávaní a starostlivosti v ranom detstve,
- podporiť rovnaký prístup ku kvalitnému a k inkluzívnemu vzdelávaniu a odbornej príprave, najmä pre znevýhodnené skupiny, ako sú Rómovia,
- rozširovať kapacity ZŠ a to predovšetkým v mestách a obciach, ktoré dlhodobo vykazujú nedostatok kapacít, s cieľom umožniť žiakom prístup k základnému vzdelávaniu v dostupnosti od miesta ich bydliska,

- zlepšiť poskytovanie vzdelávania na pracovisku, excelentnosť a internacionalizmus v odbornom vzdelávaní a príprave, ako aj vo vysokoškolskom vzdelávaní,
- zabezpečiť potrebnú podporu a atraktivnosť učiteľského povolania zlepšením pracovných podmienok, sociálnych podmienok aj s ohľadom na životné náklady v danom regióne a investovaním do odbornej prípravy.

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Hlavnou prioritou v oblasti vzdelávania je zlepšenie prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania, vrátane rozvíjania infraštruktúry. Dôvodom je predovšetkým „pretrvávajúca nízka účasť detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (hlavne marginalizovaných rómskych komunít) na vzdelávaní a starostlivosti v ranom detstve, nedostatok diagnostických nástrojov ako aj segregácia vo vzdelávaní. Tieto deti majú vyššie riziko opakovania ročníkov ako aj predčasného ukončenia školskej dochádzky.“ „Účasť v programoch inkluzívneho vzdelávania, ktoré investujú do ľudského kapitálu v ranom detstve môže vo významnej miere pozitívne ovplyvniť neskoršie úspechy detí (hlavne MRK).“ Obdobné problémy sa však týkajú aj detí so zdravotným znevýhodnením a súčasne sa zvyšuje počet detí s poruchami učenia /správania a špecifickými vývinovými poruchami (Aspergerov syndróm, ADHD,..). „Preukázaným efektom týchto programov sú lepšie výsledky v testovaniach, eliminácia zaraďovania do špeciálnych škôl a predčasného ukončenia školskej dochádzky, vyššia zamestnanosť a príjmy, ale aj nižšia miera trestnej činnosti.“ Okrem vzdelávania detí je prioritou aj vzdelávanie učiteľov, zvýšenie kvality školstva a vzdelávanie, ktoré bude reflektovať meniace sa požiadavky pracovného trhu vyplývajúce z technologického pokroku a globalizácie.

Vo vzťahu k identifikovaným prioritám navrhli respondenti nasledovné aktivity:

- rozšírenie možnosti prístupu k inkluzívnemu vzdelávaniu
- zavedenie a podpora variabilných programov predprimárneho vzdelávania, vrátane starostlivosti v rannom veku
- povinné vzdelávanie v materských školách od veku 3 rokov
- rozvoj programov ranného detstva
- zmena systému diagnostiky detí pri vstupe do 1. ročníka ZŠ
- zavedenie celodenného vzdelávacieho programu pre deti z MRK
- vytvorenie a podpora činností mimo vzdelávacieho systému
- ukončenie segregácie rómskych detí do špeciálnych škôl
- asistent učiteľa
- podpora voľno časových aktivít a školských klubov detí, smerujúcich k celodennému výchovno-vzdelávaciemu systému
- podpora rodiny pre deti navštevujúce stredné školy a odborné učilišťa, podpora kariérneho poradenstva zohľadňujúceho potreby trhu práce
- zavedenie rómskeho jazyka ako podporného jazyka vo vzdelávaní a v nadväznosti na to, príprava pedagógov
- dobudovanie kapacít MŠ a ZŠ
- zabezpečenie dostupnosti pred primárneho vzdelávania pre väčší počet detí
- rozvoj asistentských služieb v oblasti vzdelávania
- tútorské / mentorské / štipendijné programy
- vytvorenie modelu procesu diagnostiky a rediagnostiky detí a žiakov zo SZP následným poskytovaním pedagogickej, špeciálno-pedagogickej s psychologickou podpory
- otestovanie podmienených platieb za participáciu v materskej škole pri 3- a 4-ročných deťoch zo SZP
- zavedenie ďalších redistribučných opatrení, ako je bezplatné poskytovanie školskej stravy, dopravného

- školy druhej šance
- zníženie zamerania kurikula niektorých predmetov na teoretické a akademické vedomosti (SOŠ)
- reforma inštitúcií podieľajúcich sa na príprave študijných osnov: zoštíhlenie štruktúry, zefektívnenie prípravného procesu, prenos know-how
- intenzívnejšia spolupráca so súkromnými aj verejnými subjektami na pracovnom trhu
- zavádzanie moderných vzdelávacích postupov, posilňovanie kritického myslenia
- vytvorenie účinných motivačných programov pre pedagogických zamestnancov, vrátane ich celoživotného vzdelávania
- vzdelávanie špeciálnych odborných zamestnancov, zabezpečenie metodík a diagnostických nástrojov (ADHD,...)
- podpora študijných odborov zameraných na technické predmety a IKT
- spolupráca škôl a podnikateľov pri formovaní študijných odborov a vzdelávaní
- podpora celoživotného vzdelávania
- podpora duálneho vzdelávania
- zavedenie nového prísnejšieho systému posudzovania vysokých škôl a udeľovania akreditácií
- zavedenie dotačného systému na základe výsledkov podľa medzinárodných rebríčkov hodnotenia vysokých škôl
- uznávanie aj neformálneho vzdelávania, konkrétne praktického vzdelávania.

iii) Zvyšovanie sociálno-ekonomickej integrácie marginalizovaných komunit, migrantov a znevýhodnených skupín pomocou integrovaných opatrení vrátane bývania a sociálnych služieb;

Súčasný stav problematiky

Opatrenia na podporu sociálnej inklúzie smerovali do regiónov s najväčšími sociálno-ekonomickými a štrukturálnymi problémami, kde žije najpočetnejšia rómska populácia. Terénna sociálna práca sa etablovala ako významná služba na lokálnej úrovni. Spolu s komunitnými centrami a ďalšími aktivitami siete prispela k sociálnej inklúzii, ale v realizovanom rozsahu nemohla zásadnejšie zlepšiť postavenie marginalizovaných skupín populácie v približne 800 rómskych osídleniach s 200 tisíc obyvateľmi. Problémom ostáva hlavne prístup k službám a základnej infraštruktúre, čo tiež prispieva k tomu, že pracovný potenciál marginalizovaných komunit zostáva nevyužitý. Prínosom bola aj podpora zariadení sociálnych služieb a zariadení na výkon opatrení sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately, kde klesá počet detí umiestnených do inštitucionálnej starostlivosti.

Doposiaľ bol nevyužitý aj potenciál na podporu zamestnávania dlhodobo nezamestnaných prostredníctvom sociálnej ekonomiky, t. j. takých ekonomických aktivít, ktoré prinášajú nefinančný spoločenský prospech. Medzi jej pozitívne externality patrí práve podpora zamestnávania dlhodobo nezamestnaných a predovšetkým marginalizovaných skupín. Subjekty sociálnej ekonomiky sú vhodným nástrojom podpory zamestnanosti marginalizovaných rómskych komunit. Ich hlavným účelom nie je tvoriť zisk, ale zvyšovať zamestnanosť uchádzačov zo znevýhodnených skupín, integrovať marginalizovaných jedincov a komunity do širšej spoločnosti a v konečnom dôsledku tak rozvíjať zaostalejšie regióny. V tejto súvislosti komplexnejšie by riešenie sociálnej inklúzie malo zahŕňať aj výstavbu nájomných bytov s cieľom podporiť integráciu najmä marginalizovaných komunit a znevýhodnených skupín. Tieto prístupy by mali umožniť zapájanie znevýhodnených skupín do ekonomických aktivít a tiež prispieť k regionálnemu rozvoju.

Podpora špecializovaných nemocníc a zariadení zdravotnej starostlivosti v regiónoch prispela k zlepšeniu poskytovania zdravotnej starostlivosti hlavne vo väčších mestách. Problémom ostáva prístup k zdravotnej starostlivosti v menej rozvinutých vidieckych regiónoch (často s vyššou koncentráciou marginalizovaných rómskych komunít) kde je potrebné dobudovať zariadenia primárnej zdravotnej starostlivosti.

Rámec európskych a národných cieľov politiky súdržnosti:

Chudoba a materiálna deprivácia sú vo viacerých lokalitách aj naďalej výrazné a celková výkonnosť sociálnych služieb a systému zdravotnej starostlivosti je nedostatočná. Potreby vysoko prioritných investícií sú určené s cieľom posilniť rovnaký a včasný prístup ku kvalitným, udržateľným a cenovo dostupným sociálnym a zdravotníckym službám, a to aj prostredníctvom infraštruktúry, a najmä:

- zabezpečiť prístup k systémom zdravotnej starostlivosti predovšetkým pre zraniteľné skupiny, konkrétne v rámci prevencie a primárnej starostlivosti s cieľom znížiť nerovnosti v oblasti zdravia,
- zlepšiť dostupnosť služieb dlhodobej starostlivosti pre osoby v seniorskom veku a podporovať aktívne a zdravé starnutie,
- riešiť nedostatky v počte povolaní v zdravotníctve pri zohľadnení regionálnych a vnútroregionálnych rozdielov,
- zabezpečiť procesne orientované systémy zdravotnej starostlivosti a integráciu zdravotno-sociálneho prístupu k liečbe
- podporovať integrované opatrenia aktívneho začleňovania, a to aj prostredníctvom terénnej sociálnej práce a personalizovaných služieb pre znevýhodnené osoby
- podporovať riešenie materiálnej deprivácie poskytovaním potravinovej a základnej materiálnej pomoci najodkázanejším osobám,
- podporovať prechod od inštitucionálnej starostlivosti ku komunitným alebo rodinne založeným službám v prípade osôb so zdravotným postihnutím, ako aj detí v štátnej ústavnej starostlivosti,
- predchádzať bezdomovectvu a vylúčeniu z bývania a znižovať ho, a to aj prostredníctvom sociálneho bývania,
- zabezpečiť potrebnú podporu a atraktívnosť povolaní sociálnych pracovníkov.

Chudoba, sociálne vylúčenie a obmedzené poskytovanie základných služieb sú obzvlášť výrazné na juhovýchode Slovenska a výrazne ovplyvňujú marginalizované rómske komunity. Prioritné investičné potreby sú určené s cieľom podporovať sociálno-ekonomickú integráciu aj prostredníctvom infraštruktúry, a najmä:

- zvýšiť prístup k hlavným verejným službám a inkluzívnemu sociálnemu bývaniu,
- odstrániť prekážky v prístupe k vzdelávaniu, zamestnateľnosti, zdravotnej starostlivosti a bývaniu v záujme začlenenia marginalizovaných občanov

Výsledky z Partnerského dotazníka:

Ako jeden z najdôležitejších problémov v oblasti sociálnych služieb bolo identifikované predovšetkým starnutie populácie a s tým súvisiaca starosť o seniorov. Z dôvodu predlžovania strednej dĺžky dožitia „narastá tlak na sociálne a zdravotné služby.“ Akútnu zdravotnú starosť zabezpečujú ústavní poskytovatelia, ale chronickú a paliatívnu starosť poskytujú zariadenia, ktorých „sieť nie je schopná zastrešiť tieto služby.“ Súčasne sa v tejto starostlivosti komplikovane prelínajú kompetencie rezortov zdravotníctva a sociálnych vecí a ich riešenie si žiada „reformu v systéme financovania.“

Nevyhnutným predpokladom sociálnej integrácie je podpora sociálneho bývania a nástrojov na podporu bývania ako aj dobudovanie chýbajúcej infraštruktúry v separovaných a segregovaných osídleniach marginalizovaných rómskych komunít. Bývanie je definované ako „základné ľudské právo a je základom riešenia rôznych sociálnych výziev pre ľudí so zdravotným postihnutím, ľudí bez domova,

seniorov, nízkopříjmových skupín, MRK,.... Dostupné bývanie a zodpovedajúca infraštruktúra sociálnych služieb, hlavne pre znevýhodnené skupiny patria k hlavným prioritám.

V zozname identifikovaných priorit sa v rámci sociálnych služieb uvádza aj deinštitucionalizácia náhradnej starostlivosti o deti (ale aj starostlivosti o zdravotne postihnutých) a včasné intervencie pre znevýhodnené skupiny. „Pre pokračovanie procesu deinštitucionalizácie náhradnej starostlivosti je zásadným nielen dostatočný počet odborných kapacít orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, ako aj centier pre deti a rodiny (štátnych aj neštátnych), ale najmä ich odborná príprava (prehlbovanie a rozvoj znalostí a spôsobilostí).“

V oblasti zdravia boli stanovené priority širšie a menej jednoznačne ako v ostatných oblastiach. Identifikované priority sa týkali vo všeobecnosti kvalitnej a dostupnej zdravotnej starostlivosti o populáciu, kritického stavu ľudských zdrojov v zdravotníctve a sociálnej oblasti ako aj lokálnej dostupnosti zdravotnej starostlivosti „pre nedostatočne modernizovanú infraštruktúru.“ Prioritou je naďalej zastaralá infraštruktúra nemocníc a to „nielen fyzická, ale aj z pohľadu manažmentu pacienta a zdrojov“ aj budovanie špecializovaných centier zdravotnej starostlivosti.

Prierezovo sa väčšina priorit identifikovaných v sociálnej oblasti dotýka marginalizovaných rómskych komunit (vzdelávanie, trh práce, zdravotný stav, bývanie) ale rovnako aj ďalších znevýhodnených skupín ako sú napr. deti z detských domovov a z nápravných zariadení, osoby so zdravotným znevýhodnením, sociálne slabší, bezdomovci, ženy či seniory (vrátane rómskych seniorov).

Súbor aktivít, ktoré respondenti navrhli na riešenie vyššie uvedených problémov pozostáva z:

- investícií do systému nájomného bývania
- podpory nájomného bývania súběžne s podpornými službami, ktoré majú zabezpečiť jeho udržateľnosť
- podpory sociálnej ekonomiky a sociálnych podnikov vrátane intenzívnejšej podpory registrovaných sociálnych podnikov bývania
- riešenia príspevku na bývanie - rozšírenie nástrojov a cieľovej skupiny
- podpory sociálneho nájomného bývania (napr. prestupné bývanie)
- pilotovania housing first modelov
- projektov zameraných na ukončenie bezdomovectva prostredníctvom bývania v kombinácii s intenzívnou odbornou podporou (metóda housing first, rapid re-housing alebo prestupné bývanie)
- pilotných projektov, ktoré budú výstupom pripravovanej Národnej stratégie zameranej pre ukončenie bezdomovectva
- rozvoja nájomného bývania prostredníctvom aktívnych nástrojov, ktoré budú reflektovať nielen potreby majoritnej spoločnosti, ale aj marginalizovanej skupiny ľudí bez domova
- podpory sociálnych služieb, ktoré podporujú ľudí v samostatnom bývaní
- podpory tvorby krízových nájomných bytov na krátkodobé obdobie v kombinácii s intenzívnou sociálnou prácou
- podpory výstavby/rekonštrukcie sociálneho bývania
- prístupu k finančným nástrojom (napr. mikropôžičkový program) zameraným na podporu bývania
- podpory mobility za prácou aj dostupným nájomným bývaním
- podpory variabilných programov podpory nájomného a vlastníckeho bývania, podpory participatívnej výstavby
- realizácie projektov bývania pre aktivizáciu MRK s ich priamou účasťou na projektoch podpory integrovaných programov bývania vrátane komunitných služieb
- vysporiadania vlastníckych vzťahov k pozemkom v lokalitách s MRK a vysporiadania pozemkov pod osadami
- poskytovania kvalitných sociálnych služieb

- podporných programov starostlivosti o bytový fond
- podpory sociálneho podnikania
- zavedenia možností interaktívneho vzdelávania v rómskych komunitách ako podpory záujmu o vzdelanie
- podpory lokálnych dopravných riešení pre prístup k zamestnaniu
- podpory výstavby inžinierskych sietí, zabezpečenia dostupnosti pitnej vody, odstránenia starých environmentálnych záťaží pod osadami, systému likvidácie komunálneho odpadu v osadách
- zabezpečenia základnej technickej infraštruktúry (voda, kanalizácia, čističky odpadových vôd, cesta, verejné osvetlenie)
- monitoringu postavenia seniorov v MRK a flexibilného riešenia ich životnej situácie zavedením sociálnej podpory pre zraniteľné skupiny
- podpory programov zameraných na osvetu a prevenciu zdravotného stavu ľudí žijúcich v MRK (napr. Zdravé regióny)
- podpory komunít a sociálnych a zdravotníckych služieb v komunite
- rozšírenia a udržania činnosti asistentov osvetu zdravia v komunitách a v nemocniciach a osvetových aktivít, podpory programov finančnej gramotnosti, riadenia dlhu a sporenia
- intenzívnej podpory MRK prostredníctvom terénnej sociálnej práce
- podpory rómskych žien a búrania rodových stereotypov, vytváranie programov na zlepšenie postavenia rómskych žien
- budovania povedomia o migrácii a migrantoch, o kultúrach a spolunažívaní ľudí z rôznych kultúrnych prostredí
- kompetencií v sociálnych službách a ich financovania - reforma v systéme financovania sociálnych služieb
- zavedenia dlhodobej zdravotno-sociálnej starostlivosti
- prípravy legislatívy zastrešujúcej následnú zdravotnú starostlivosť
- podpory budovania zdravotno-sociálnych a špecializovaných zariadení
- podpory zariadení poskytujúcich služby pre seniorov
- reformy ošetrovateľskej starostlivosti
- podpory siete sociálnych zariadení
- podpory striebornej ekonomiky
- podpory aktívneho starnutia
- podpory mladých rodín
- vzniku špecializovaných centier pre ľudí so špecifickými zdravotnými postihnutiami (autizmus, skleróza multiplex atď.) a dôraz na podporu centier rannej intervencie
- zlepšenia zdravotníckej starostlivosti zameranej na neurologické a neurodegeneratívne ochorenia
- podpory celoživotného vzdelávania odborných zamestnancov pôsobiacich v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately
- podpory zvyšovania kvality prvo a druhostupňového vysokoškolského vzdelávania odborníkov pre oblasť sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v súlade s požiadavkami praktického výkonu v oblasti – prepájanie praxe s teoretickým vzdelávaním už počas VŠ štúdia
- podpory rozvoja rôznorodých programov, metód práce, nových prístupov, postupov práce, špecializácií a pod. v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonávaných ambulantnou a/alebo terénnou formou
- individualizovanej podpory osobám cieľovej skupiny (DD) s cieľom vyhládať vhodné zamestnanie, ubytovanie a finančné hospodárenie

- vytvorenia komunity „domov na polceste“ s ubytovaním a pomocou pri uplatnení sa na trhu práce a v spoločnosti
- reálnej podpory pre bezpečné ženské domy a podporu pre deti zažívajúce násilie, investície do infraštruktúry
- zabezpečenia právneho nároku na včasnú intervenciu pre všetky rizikové deti
- podpory spolupráce Centier včasnej intervencie (CVI) v rezorte práce s Centrami špeciálno-pedagogického poradenstva (CŠPP) v rezorte školstva
- vytvorenie štandardov včasnej intervencie a zabezpečiť primerané financovanie tejto služby vrátane terénneho komponentu
- podpory sociálnej služby včasná intervencia ako komplexnej podpory rodín s deťmi 0-7
- podpory antidiskriminačných opatrení a eliminácia sociálneho vylúčenia.

V zdravotníckej oblasti sú to aktivity ako:

- podpora ambulantných služieb pre seniorov a systematická dlhodobá príprava k aktívnemu starnutiu
- podpora preventívnych programov a osvetu - aktívne starnutie, medzigeneračná solidarita, povinné preventívne zdravotné kontroly, podpora mentálneho zdravia
- vybudovanie nových kapacít, resp. rozšírenie kapacity existujúcich zdravotníckych zariadení
- rozšírenie siete mobilných zdravotníckych ambulantných služieb
- zlepšenie prístupu k zdravotnej starostlivosti marginalizovaných rómskych komunít pomocou mobilných ambulancií
- zavedenie nových inovatívnych technológií do zdravotníctva
- integrácia edukácie ZDRAVOVEDA na základných školách 7.-9. ročník
- programom pre primárny kontakt a špecialistov nastaviť prechod pre generačnú výmenu
- zvýšenie záujmu vzdelávacích inštitúcií o preventabilné programy od úrovne primárneho vzdelávania v školách
- podpora procesne orientovanej liečby s podporou digitalizácie, automatizácie rutinných procesov, s novými prístupmi a trendmi v liečbe
- zvýšenie efektívnosti pri poskytovaní nemocničnej zdravotnej starostlivosti zavedením systému procesne orientovanej liečby, podporenej digitalizáciou, automatizáciou rutinných procesov a inovatívnymi technológiami
- podpora moderného konceptu mobilnej ambulantnej služby so zavedením inovatívnych technológií vzdialeného prístupu k zdravotnej starostlivosti
- zvýšenie dostupnosti ambulantnej zdravotnej starostlivosti zavedením moderného konceptu mobilnej ambulantnej služby s podporou inovatívnych technológií vzdialeného prístupu k zdravotnej starostlivosti
- stabilizácia zdravotného personálu
- zlepšenie zdravotníckej infraštruktúry komplexnou rekonštrukciou existujúcich zariadení, poprípade výstavba nových nemocníc, alebo ich častí
- modernizácia materiálno technického a prístrojového vybavenia
- zabezpečenie dostupnej primárnej starostlivosti v regiónoch navýšením miezd a poskytnutím bývania po vzore Rakúska
- digitalizácia a nové informačné systémy
- energetické hospodárstvo
- budovanie vysoko špecializovaných intervenčných centier pre cievne mozgové príhody
- dobudovanie siete intervenčných kardiologických pracovísk
- pilotný projekt zavedenia monitorovania pacientov na diaľku
- zaobstaranie moderných nemocničných informačných systémov

- automatizované systémy na medikáciu
- zvýšenie kapacít dlhodobej zdravotnej starostlivosti
- rekonštrukcia zariadení dlhodobej starostlivosti a sociálnych lôžok
- vytvorenie špecializovaných zariadení s cieľovou rehabilitáciou zameranou na pacientov po cievných mozgových príhodách a infarktoch myokardu
- investície do jednotnovej zdravotnej starostlivosti
- zvýšenie počtu študujúcich medicínu, investovaním do vybavenia a rozšírenia kapacít univerzít a univerzitných nemocníc
- zavedenie motivačného štipendia (aj s možnosťou následných nefinančných benefitov poskytnutých obcou/krajom) pre domácich i zahraničných študentov viazané na záväzok pôsobiť určený počet rokov v dohodnutej lokalite
- zintenzívnenie náboru lekárov a sestier zo zahraničia administratívne nenáročnou cestou spolu s poskytovaním nefinančných benefitov (napr. bytu) obcami/krajmi v mieste pôsobenia
- vytvorenie programu na repatriáciu slovenských zdravotníkov zo zahraničia spolu s poskytovaním finančných a nefinančných benefitov (napr. bytu) obcami/krajmi v mieste pôsobenia
- umožnenie stredným zdravotníckym školám ponúkať programy pripravujúce kvalifikované zdravotné sestry tak ako bolo možné pred reformou v 90 rokoch.

Identifikované priority sa plne prekrývajú s rámcom stanoveným v cieľoch politiky súdržnosti. Výraznejšia disproporcía sa črtá len v prípade podpory sociálno-ekonomickej integrácie aj prostredníctvom infraštruktúry bývania. Sociálne bývanie (hlavne vo vzťahu k bezdomovectvu) je z pohľadu cieľov politiky súdržnosti charakterizované ako vysoko prioritná oblasť, kým inkluzívne sociálne bývanie a začlenenie marginalizovaných občanov, je uvedené v rámci cieľov politiky súdržnosti ako prioritné. Z hľadiska identifikovaných potrieb sú tieto potreby pre obe cieľové skupiny definované respondentmi ako vysoko prioritné.

5. Európa bližšie k občanom vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja mestských, vidieckych a pobrežných oblastí a miestnych iniciatív

Zdroje EŠIF na Slovensku pomohli zabrzdiť prehĺbenie regionálnych disparít. Napriek tomu, regionálne rozdiely naďalej ostávajú pomerne výrazné. Slovensko je charakterizované veľkým počtom obcí (takmer 3 000) a veľkou roztrieštenosťou štruktúry osídlenia, kde obce s počtom obyvateľov do 1 000 tvoria takmer 70%, ale žije v nich žije len 17% obyvateľov. Vo väčších obciach bola s podporou investícií z EŠIF vybudovaná základná infraštruktúra (environmentálna, dopravná, vzdelávacia, sociálna, IKT,...), ale malé obce v odľahlých regiónoch nemajú kapacity ani zdroje na realizáciu projektov. Nutnou podmienkou sociálno-ekonomického rozvoja týchto oblastí je aspoň základná infraštruktúra, ktorá obsluhuje niekoľko obcí a eliminuje vyľudňovanie týchto regiónov.

- i) podpora integrovaného sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho rozvoja, kultúrneho dedičstva a bezpečnosti v mestských oblastiach;

Budúce smerovanie podpory by sa malo orientovať na obnovu a zachovanie významných zložiek kultúrneho dedičstva významného na národnej, ale aj regionálnej úrovni. Súčasťou podpory by mal byť aj rozvoj regionálnej kultúry a jej zapojenia do širšieho ekonomického rámca prostredníctvom posilnenia kreatívneho priemyslu. V rámci kreatívneho priemyslu budú podporované aktivity v oblasti tvorby ale aj ekonomického zhodnotenia na domácom a zahraničných trhoch.

Bezpečnosť v mestských oblastiach je úzko spojená so sociálnou kohéziou a možnosťami sociálnej inklúzie. Investície do ľudského kapitálu, nájomných bytov a opatrení na trhu práce by mali pôsobiť ako prevencia pre vytváranie oddelených území. Výzvou bude sociálna integrácia ekonomických migrantov, ktorý počet narastá a v súvislosti s demografickými prognózami bude narastať.

- ii) podpory integrovaného sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúrneho dedičstva a bezpečnosti, vrátane vidieckych a pobrežných oblastí, aj pomocou miestneho rozvoja vedeného komunitou.

EÚ zdroje na podporu cestovného ruchu doteraz podporovali infraštruktúrne investície do podnikov cestovného ruchu. Nevyužitý však ostal potenciál na rozvoj turistických služieb práve v najmenej rozvinutých regiónoch. Mnoho schátraných historických objektov sa nachádza v malých obciach, ktoré nemajú zdroje na ich obnovu. Skúsenosti ukázali, že podpora integrovaného rozvoja prináša synergie medzi rôznymi opatreniami a dobrým príkladom bolo zapojenie nezamestnaných (v rámci aktivačných prác) do obnovy historických pamiatok.

Kvalita vzdelania a využitie ľudského potenciálu úzko súvisí so socio-ekonomickým rozvojom regiónov a podpora týchto oblastí je naďalej kľúčová vzhľadom na stále pretrvávajúce regionálne disparity. Synergické efekty investícií z EŠIF by sa mali naplno prejavovať pri multi-fondovom financovaní, ktoré umožní komplexnejšie riešenia problémov v regiónoch.

Pozitívna skúsenosť s využitím zdrojov z rôznych fondov bola otestovaná aj prostredníctvom pilotného projektu, ktorý v rámci podpory procesu deinstitucionalizácie systému sociálnych služieb (ESF) umožnil využitie prostriedkov na rekonštrukciu sociálnej infraštruktúry (ERDF) a vytvoril optimálny model, ako by synergia intervencií tohto typu mohla fungovať v budúcnosti. Pilotné testovanie sa osvedčilo ako vhodný nástroj pri zavádzaní nových inováčných riešení. Jeho využitie v EŠIF na otestovanie budúcich riešení sa javí ako veľmi perspektívne.